

Бо қарори Ҳукумати
Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 3
декабри соли 2012, №676
тасдиқ карда шудааст

Дурнамои пешгирӣ ва назорати бемориҳои ғайрисиroyятӣ ва
осеббардорӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2013 - 2023

1. Мафхумҳои асосӣ

Натиҷаҳои охирин (фосилавӣ) – маҳсулот, хизматрасонӣ ва дигар тарҳҳо (масалан, дастур оид ба пешгирӣ, дастурамал, муқаррароти қонунгузорию андоз), ки натиҷаи бевоситаи фаъолияти барнома ё ташкилот мебошад.

Захираҳои сарфшаванда – васоити молиявӣ моддӣ, инчунин малакаву маҳорати кормандон ва ихтиёриён, ки дар рафти барнома, раванди муайян истифода бурда мешаванд.

Тибби собитшуда - истифодаи бошуурона ва пайдарҳам дар амалияи клиникӣ амалиёт, ки нисбат ба фойданок будани онҳо далелҳои боварибахш мавҷуданд.

Тарзи ҳаёти солим - тарзи ҳаёти инсон, ки ба пешгирии бемориҳо ва мустаҳкам намудани саломатӣ равона карда шудааст.

Сироят - ин падидаи биологӣ мебошад, ки моҳияти он воридшавӣ ва афзоиши микроорганизмҳо ва рушди минбаъдаи шаклҳои гуногуни таъсири байниҳамдигарии онҳо аз ҳомили барангезандаҳо то бемории зоҳиршаванда аст.

Бемориҳои сироятӣ - ин гурӯҳи бемориҳои мебошанд, ки дар натиҷаи ба организм ворид шудани микроорганизмҳои бемориофар (бактерияҳо, вирусҳо, замбурӯғҳо, соддатаринҳо ва ғайра) пайдо шуда, бо мавҷуд будани давраи инкубатсионӣ, аксуламали муайяни организми сироятёфта ба воридшавӣ ва афзоиши барангезанда, ки чараҳои давравӣ дошта, натиҷаи он ташаккули масунияти баъдисироятӣ мебошад, тавсиф меёбад.

Дастурҳои клиникӣ - ин муқаррароти мунтазам таҳияшавандае мебошанд, ки ба табиби амалӣ ва беморон дар қабул намудани қарори дурусти ба саломатии бемор дахлдор дар шароитҳои махсуси клиникӣ кӯмак мерасонанд.

Натиҷаҳои ниҳой - тағйирот бо амалиёт бавучудомада дар ҳолати ҳозира ва ояндаи вазъи саломатӣ ё дар рафтор алоқаманд мебошад.

Амалиёти байнисохторӣ (байнисоҳавӣ) - кӯшишҳои якҷояи бахши тандурустӣ ва дигар соҳаҳо барои ноил шудан ба мақсадҳои умумӣ.

Бисёронила - истилоҳи бо концепсияе асоснокшуда, ки беморӣ ё дигар оқибати он метавонанд зиёда аз як сабаб дошта бошанд.

Ташаккули иқтидор - раванди ғуншавии донишу таҷрибаҳо оид ба банақшагирӣ, татбиқ ва баҳодиҳии амалиёте, ки ба пешгирӣ ва назорати бемориҳои ғайрисироятӣ дар шароитҳои гуногун равона карда шудааст.

Нос - намуди маҳсулоти тамоку, ки ба таври анъанавӣ дар Осиёи Марказӣ маъмул аст.

Бемориҳои ғайрисироятӣ - бемориҳои музмини нагузаранда, ки хусусияти сироятӣ (вирусӣ, бактериявӣ, замбурӯғӣ ё паразитарӣ) надоранд. Одатан онҳо тавассути иртибот, роҳи ҳавоӣ қатрагӣ, ба воситаи об ё ғизо намегузаранд.

Табобати ғайридоруғӣ - чорабиниҳои тағйир додани тарзи ҳаёти бемор (lifestyle interventions), ки ба паст намудани омилҳои хатари бемориҳо ва инкишофи минбаъдаи онҳо мусоидат мекунанд.

Ҳодисаҳои нохуш - осебҳои баданӣ дар натиҷаи ҳодисаҳои маишӣ, роҳу нақлиётӣ ё истехсолӣ.

Тарзи ҳаёт - ин маҷмӯи қарорҳои аз тарафи инсон қабулшавандае мебошад, ки ба саломатии вай таъсир мерасонанд. Ғайр аз ин, тарзи ҳаёт зиндагиро умуман тавсиф медиҳад, ки ба таъсири байниҳамдигарии шароитҳои ҳаётӣ ба маънои васеъ ва хусусиятҳои фардии бо омилҳои иҷтимоӣ маданӣ ва тавсифҳои шахсӣ асоснок гардидааст.

Ҷойҳои чамбиятӣ - бино, иншоот, ҳудуд, иншооти табиат ё фазои ҷойи буду боши эҳтимолии одамон, ки метавонанд озодона таъсири мутақобила намоянд. Ба онҳо ҷойи кор, фароғат, истироҳат, тарбияи ҷисмонӣ варзиш, муассисаҳои муолиҷавӣ, таълимӣ ва томақтабӣ, корхонаҳои фарҳанг, хӯрокворӣ, савдо, нақлиёт ва ҳудуди мансуб ба онҳо дохил карда мешаванд.

Тандурустии чамбиятӣ - ин илм ва фаъолияти мушаххас оид ба муҳофизат ва таҳкими саломатии аҳоли, дароз намудани ҳаёт тавассути сафарбарии кӯшишҳои чамбият ва гузаронидани чорабиниҳои ташкилии мувофиқ дар дараҷаҳои гуногун мебошад, ки идоракунии тандурустиро ҳамчун яке аз системаҳои бузургтарини иҷтимоӣ таъмин менамояд, ки дар он тиб дар баробари иқтисодиёт, ҷомеашиносӣ, илмҳои сиёсӣ, саноату кишоварзӣ яке аз ҷузъҳо ба шумор меравад.

Бемориҳои саратон - бемориҳои музмин, дуру дароз ҷараёнбанда, ки бо пайдоиш ва инкишофи эътилолии ҳуҷайраҳои муқаррарӣ ва ғайримуқаррарӣ ин ё он бофта ё узв ҳамроҳӣ менамоянд.

Узвҳо - нишонҳо - узвҳои ба тағйироти эътилолӣ дучоршаванда, ки бо таъсири ин ё он омил (масалан, баландшавии фишори шараёни) асоснок гардидаанд.

Кӯмаки аввалияи тиббию санитарӣ. Мафҳум дар Эълумияи соли 1978 дар шаҳри Алмато қабулшудаи Ташкилоти умумиҷаҳонии тандурустӣ муайян карда шудааст: «Кӯмаки аввалияи тиббию санитарӣ қисми муҳими хизматрасонии тиббию санитариро ташкил медиҳад, ки ба усули технологияҳои амалӣ, илман асоснокшуда ва аз ҷиҳати иҷтимоӣ қобили қабул, ки дар ҳама ҷо ҳам барои шахсони алоҳида ва ҳам оилаҳо дар маҳалҳо ба туфайли иштироки пурраи онҳо дар ин кор бо хароҷоти ҳам барои ҷомеаҳо ва ҳам умуман барои мамлакат дар ҳар як марҳилаи инкишофи он барои таъмин намудани худмуайянкунӣ ва мустақилияти онҳо дар ҳалли ин масъалаҳо асоснок гардидааст. Вай қисми ҷудонашавандаи системаи миллии тандурустӣ, ки ядроӣ он мебошад, ба шумор рафта, ҳамзамон ҳамчун ҷузъи асосии рушди умумии иҷтимоӣ иқтисодии чамбият баромад мекунад. Вай зинаи аввалин дар иртиботи байни одамони алоҳида, оилаҳо, ҷомеа ва системаи миллии тандурустӣ мебошад, ки ба таври пурра кӯмаки тиббиро ба ҷойи истиқомат ва кор наздик менамояд ва ҷузъи аввали раванди муттасили муҳофизати саломатино ҳосил менамояд»

Нақшаи татбиқ - ин номгӯи чорабиниҳои мебошад, ки бояд ба таври муайян ташкил ва мувофиқи речаи муқарраргардида барои ба даст овардани мақсади гузошташуда иҷро карда шаванд. Нақша кӣ, кай ва ҷӣ

ичро карданаширо мувофиқа менамояд ва метавонад маълумотро оид ба нархи ҳар як марҳилаи кор дар бар гирад. Татбиқ ҳамчунин табдил додани вазифаҳои барномавиرو ба амалҳои воқеӣ мефаҳмонад (масалан, тавассути тағйирдиҳии сиёсат, ҳамоҳангсозӣ ва ташкилдиҳӣ).

Банақшагирӣ - ин раванди муайян намудани талаботҳо, интиҳоби афзалиятҳо, муқаррар намудани сабабҳои мушкилот, инчунин тақсим намудани захираҳо барои ба даст овардани мақсад мебошад.

Ҳисоботдиҳӣ чунин маъно дорад, ки шахсони дар тамоми зинаҳо қарор қабулкунанда вазифаҳои худро иҷро менамоянд ва барои амалҳои худ ҳисобот медиҳанд.

Сиёсат - роҳбарии умумӣ барои амалҳо ва қабули қарорҳои, ки ба даст овардани мақсадҳо осон менамоянд.

Тарғибот - ин амалҳои мебошанд, ки кормандони тиббӣ ва дигар шахсони бонуфуз барои он меандешанд, то ин ки ба раванди қарор қабул намудан дар иттиҳодҳо ва ҳукуматҳо таъсир расонанд.

Пешгирӣ - муносибату чорабинихоеро дар бар мегирад, ки ба эҳтомилияти пайдоиши бемориву ихтилолҳои фард, ба қатъ ё суст намудани хурӯчи бемориҳо, инчунин ба паст намудани маъюбшавӣ равона карда шудаанд. Пешгирии аввалия эҳтимолияти пайдоиши бемориву ихтилолҳо кам мекунад; пешгирии такрорӣ хурӯчи бемориву ихтилолҳо дар марҳилаи барвақт қатъ, пешгирӣ менамояд ё хеле кам мекунад; пешгирии сеюмин хурӯчи бемориро, ки сабаби осеби муайяне гардидааст, нигоҳ медорад.

Соҳа - ин маҷмӯи маълумоте мебошад, ки аксаран дар шакли графикӣ (хаттӣ) пешниҳод мешаванд ва хусусиятҳои нисбатан аҳамиятноки ягон вазъиятро инъикос мекунанд: масалан басомади дучоршавии ин ё он хусусияти хоси шахсони алоҳида ва гурӯҳҳо.

Роҳбарӣ - ин механизме мебошад, ки кӯшиши коллектив ё шахсиятро ба иҷрои вазифаҳои умумӣ равона месозад. Вай одамонро барои ба даст овардани мақсадҳои гузошташуда тавассути таъсир ба талаботи онҳо водор месозад.

Диабети қанд - ин бемории эндокринию мубодилавие мебошад, ки дар натиҷаи ҳамбастагии омилҳои генетикӣ ва муҳитии этиологӣ норасоии мутлақ ё нисбии инсулин инкишоф меёбад, ки боиси халалдоршавии мубодилаи карбонгидратҳо, чарбҳо, сафедаҳо ва номуташаккилии амиқи метаболизми дохилиҳучайравӣ мегардад.

Норасоии дилу рағҳо - беморӣҳое мебошанд, ки асоси онҳо иллатнокшавии дилу рағҳо ташкил дода, инкишофи онҳо сифати ҳаёти беморро паст менамоянд, метавонанд боиси марганҷомӣ, аз ҷумла марги ногаҳонӣ гарданд.

Скрининг - дурнамои ташкили тандурустӣ, ки ба ошкор намудани бемориҳои шахсони ба таври клиникӣ беаломат равона карда шуда, ки мақсади он ошкоркунии барвақтии бемориҳо мебошад, ки барои таъмин намудани муолиҷаи барвақтӣ бо назардошти сабук намудани ҳолати беморон ва паст намудани ғавт имконият медиҳад.

Дурнамои пешгирии бемориҳои ғайрисироятӣ - ҳуҷҷате мебошад, ки самти умумӣ, роҳбарикунанда, дастурҳо ё муқаррароти асосиро дар бар мегирад, ки барои омода ва амалӣ намудани пешгирии бемориҳои ғайрисироятӣ заруранд.

Омили хатар - ин ягон аломат ва хусусияти одам ё ягон навъ таъсиррасонӣ ба он мебошад, ки эҳтимолияти инкишофи беморӣ ё осебро зиёд менамояд.

Шабака - миқдору хусусияти муносибатҳои иҷтимоӣ ва алоқаҳои байни фардҳо (ва муассисаҳо), ки метавонанд дастрасиро ба дастгирии иҷтимоии саломатӣ таъмин намоянд ё чунин дастгириро сафарбар намоянд.

Системаи баҳодихӣ баёни онро дар бар мегирад, ки барнома бояд чӣ гуна баҳо дода шавад .

Ташкил намудани иттифоқ (коалитсия) - барқарор намудани иттифоқи муваққатӣ, тарафҳо, шахсони алоҳида ва гурӯҳҳо бо мақсади мушаххас (дар ҳолати ташкил намудани барнома - барои дастгирӣ ва таҳияи яқҷояи он).

Иттиҳод - ин коллективе мебошад, ки дастовардҳои умумӣ ва ғамхорӣ рушду некӯаҳволии гурӯҳи худ ё қисми ҷуғрофӣ тавсиф меёбад.

Маркетинги иҷтимоӣ - ин самте мебошад, ки воситаҳои таъсиррасониро барои пешниҳод намудани одамон тавассути технология ва муносибатҳо барои беҳтар намудани ҳаёти ҳам одамони алоҳида ва ҳам ҷамъият истифода мебарад.

Воситаҳои ахбори омма - воситаи расонидани иттилоот (шифоҳӣ, садоӣ, визуалӣ) аз рӯи принсипи шабакаи шунавонидани васеъ мебошад, ки аудиторияи калонро (оммавино) фаро мегирад ва ба таври доимӣ фаъолият менамояд.

Дурнамо нақшаи фаъолият мебошад, ки барои ба даст овардани ҳадафҳои дарозмуддат таҳия шудааст ва захираҳои мавҷуда ва монеаҳои пешбинишаванда, инчунин имкониятҳо барои ҳамкории байни шахсони мувофиқи манфиатдорро ба назар мегирад.

Осебҳо - таъсири механикӣ, химиявӣ, радиатсионӣ ё термикӣ осебрасон ба организми зинда, ки сабаби нестшавӣ ё маҳдудшавии функсияи он мегардад.

Мустаҳкам намудани саломатӣ ҳамбастагии дастгирии таълимию муҳитро пешбинӣ менамояд, ки барои саломатӣ ва шароитҳои зиндагӣ мусоидат мекунад. Чунин амалҳо метавонанд аз тарафи шахсони алоҳида, гурӯҳҳо, иттиҳодияҳо, сиёсатмадорон, корфармоён, омӯзгорон ва ҳамаи онҳое андешида шаванд, ки барои ба ҳолати саломатӣ таъсир расонидан қобилият доранд. Мақсади мустаҳкам намудани саломатӣ аз он иборат аст, ки детерминантҳои саломатии худ беҳтар назорат карда шаванд.

Иштирокчиён, шахсони манфиатдор - ин ҳамаи онҳое мебошанд, ки дар гузаронидани лоиҳа манфиатҳои умумӣ доранд ва барои дастгирӣ намудани он ба мувофиқа омада метавонанд ва барои ин вобаста ба имкониятҳои худ кӯмаки захираҳои техникӣ, моддӣ, молиявӣ ё кадрҳоро пешниҳод менамоянд.

Назорати эпидемиологӣ - ин чамъоварии иттилоот ва баҳодиҳии чараёни инкишофи омилҳои хатар, шароитҳои зиндагӣ, беморшавии аҳолии территорияи мушаххас мебошад, ки бо гузаронидани чораҳои зарурии пешгирии асоснок шудааст.

2. Муқаддима

Вазорати тандурустии Ҷумҳурии Тоҷикистон бо мактуби иттилоотии Бюрои минтақавии аврупоии Ташкилоти умумичаҳонии тандурустӣ, бо замимаи Қарори Ассамблеяи умумичаҳонии тандурустӣ (WHA64.11) ва рӯйхати захираҳои иттилоотӣ оид ба барномаи пешгирии ҳамбастаи бемориҳои ғайрисироятӣ ва осеббардорӣ (барномаи CINDI/Ташкилоти умумичаҳонии тандурустӣ) шинос шуда, лоиҳаи Дурнамо пешгирии ва назорати бемориҳои ғайрисироятӣ ва осеббардорӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2013 – 2023 - ро (минбаъд Дурнамо) таҳия намуд. Муҳим будани таҳияи Дурнамои мазкур, ба таври самаранок ҷорӣ намудани он вазифаи таъхирнопазирӣ мамлакатҳои рӯ ба инкишоф, аз ҷумла барои Ҷумҳурии Тоҷикистон мебошад, зеро барои дар дурнамои наздик паст намудани мушкилоти бемориҳои ғайрисироятӣ ва осеббардорӣ аз ҳисоби кам намудани ғавту маъюбшавӣ, озод намудани захираҳои иловагӣ барои мубориза бо камбизоатӣ имконият медиҳад ва бешубҳа, ба таври воқеӣ ҷиҳати баланд бардоштани некӯаҳволии аҳолии кишвар мусоидат хоҳад кард.

3. Муҳим будани мушкилоти бемориҳои ғайрисироятӣ ва осеббардорӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон

1. Дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ба монанди аксарияти мамлакатҳои ҷаҳон самтҳои афзалиятноки фаъолияти муҳофизати саломатӣ, пешгирии ва ташкил намудани кӯмаки самаранок ба беморони мубталои бемориҳои дилу раг ва ғадудҳои дохилӣ, саратон ва шушу роҳҳои нафас, инчунин осебу захролудшавиҳо ҳамчун сабабҳои нисбатан муҳими маъюбшавии зиёд ва марги нобахангоми аҳолии ҳозираи шаҳрنيшин мебошанд.

2. Сарборие, ки чамъият аз ин бемориҳо дар натиҷаи марги нобахангом, инчунин сатҳи баланди талафоти қувваи кории муваққатӣ ва устувор бар дӯш дорад, афзоиш меёбад. Бинобар ин, ба таври қатъӣ сифати зиндагӣ паст мегардад. Ҳамаи ин мушкилоти нави иқтисодиро эҷод намуда, чораҳои мустақкам намудани некӯаҳволии аҳоли, аз ҷумла мубориза бо камбизоатиро нигоҳ дошта, раванди баланд бардоштани некӯаҳволии аҳолиро ба таъхир меандозад.

3. Новобаста аз кӯшишҳои соҳаи тандурустӣ, дурнамои сарбории бемориҳо номусоид буда, бемориҳои музмини ғайрисироятӣ бошанд иллати асосӣ боқӣ мемонанд. Дар мамлакатҳои собиқ шӯравӣ нишондиҳандаҳои беморишавии ғайрисироятӣ ва ғавт махсусан баланд мебошанд ва афзоиши он идома дорад.

4. Яке аз нишондиҳандаҳои интегративие, ки ҳам ҳолати ҷисмонӣ ва ҳам психологӣ ҷомеаҳоро муайян менамояд, шохиси рушди инсон ва тамоюли он дар миқёси муваққатӣ мебошад, ки ҳамасола Созмони Милали Муттаҳид нашр менамояд. Ҷумҳурии Тоҷикистон дар ин рейтинг оҳиста, вале дуруст ба сӯи пеш ҳаракат карда истодааст, ҳарчанде аз як қатор мамлакатҳои собиқ Иттиҳоди Шӯравӣ қафо мемонад (United Nations Development Program: Human Development Index 2011). Дар поён рӯйхати мамлакатҳо бо сатҳи гуногуни ин шохис пешниҳод карда мешавад.

Мамлакатҳои дорои сатҳи ниҳоят баланди Шохиси рушди инсон (панҷгонаи аввал, аз 187 мамлакати ҷаҳон)

Ҷой	Мамлакат	Шохиси рушди инсон
1	Норвегия	0,943
2	Австралия	0,929
3	Нидерландия	0,910
4	ИМА	0,910
5	Зеландияи Нав	0,908

Мамлакатҳои дорои сатҳи баланди Шохиси рушди инсон (5 давлат аз 187)

65	Беларус	0,756
66	Россия	0,755
68	Қазоқистон	0,745
76	Украина	0,729
88	Эрон	0,707

Мамлакатҳои дорои сатҳи миёнаи Шохиси рушди инсон

101	Хитой	0,687
102	Туркманистон	0,686
115	Ўзбекистон	0,641
126	Қирғизистон	0,615
127	Тоҷикистон	0,607

Мамлакатҳои дорои сатҳи пасти Шохиси рушди инсон (5 давлат аз 187 мамлакати ҷаҳон)

143	Кения	0,509
145	Покистон	0,504
146	Бангладеш	0,500
172	Афғонистон	0,398
187	Ҷумҳ. Демокр. Конго	0,286

5. Чи хеле ки аз рӯйхати пешниҳодкардаи United Nations Development Program: Human Development Index 2011 маълум мегардад, аз 187 мамлакати мавриди таҳлил қарордодашуда, Тоҷикистон дар ин рӯйхат дар ҷойи 127-ум бо шохиси 0,607 қарор дорад. Ҳамчунин, нишондиҳандаи муҳимтарини саломатии ҷомеа маҳсуб меёбад:

«Давомнокии пешбинишавандаи ҳаёт ҳангоми таваллуд (сол)». Дар поён «Рӯйхат» тибқи маълумоти Созмони Милали Муттаҳид (2005 - 2011) оварда мешавад, ки аз 194 мамлакатҳои мавриди таҳлил қарорёфта,

Ҷумҳурии Тоҷикистон дар ҷойи 131-ум қарор дошта, аз Қирғизистон, Туркманистон ва Афғонистон болотар меистад.

	Давлат		М.	З.
1	Чопон	82,6	78,0	86,1
2	Гонконг	82,2	79,4	85,1
3	Швейтсария	82,1	80,0	84,2
108	Гурҷистон	71,0	67,1	74,8
108	Эрон	71,0	69,4	72,6
112	Россия	70,3	65,5	75,3
124	Украина	69,0	62,1	73,8
125	Озарбойҷон	67,5	63,8	71,2
127	Ўзбекистон	67,2	64,0	70,4
128	Қазоқистон	67,0	61,6	72,4
131	Тоҷикистон	66,7	64,1	69,4
133	Қирғизистон	65,9	62,0	67,7
145	Туркманистон	63,2	59,0	67,5
188	Афғонистон	43,8	43,9	43,8

6. Нишондиҳандаҳои сифатии тандурустӣ аз маълумоти таркибии иқтисодии мамлакат вобастагӣ дорад, ки маҷмӯи маҳсулоти дохилӣ ба ҳар сари аҳоли нақши ҳалқунанда дорад. Дар поён номгӯи (интихобан) мамлакатҳое оварда мешавад, ки аз рӯи сатҳи даромад, ки аз тарафи The World Bank: World Development Indicators, 2011. Gross National Income per Capita 2010 нашр карда шудааст, тақсим карда мешаванд.

Сатҳи баланд	Даромади иқтисодӣ	
Ҷой	Кишвар	Даромад ба ҳар сари аҳоли (бо долл. ИМА)
Дараҷаи баланди даромад		
1	Монако	183,150
2	Лихтенштейн	137,070
4	Норвегия	84,290
7	Швейтсария	71,530
17	Иёлоти Муттаҳидаи Амрико	47,390
Сатҳи миёна		
Даромад		
Ба ҳар сари аҳоли		
67	Федератсияи Россия	9,900
78	Қазоқистон	7,590
91	Беларус	5,950
103	Эрон	4,520
107	Хитой	4,270
114	Туркманистон	3,790
149	Ўзбекистон	1,280
Сатҳи паст		
Даромад		
Ба ҳар сари аҳоли		
167	Қирғизистон	840
168	Тоҷикистон	800
184	Зимбабве	460

189	Афғонистон	410
198	Бурунди	170

7. Чӣ хеле ки аз чадвали мазкур дида мешавад, Ҷумҳурии Тоҷикистон аз рӯи сатҳи даромади аҳоли яке аз мамлакатҳои қашшоқтарин дар минтақаи худ (дар байни мамлакатҳои Иттиҳоди Давлатҳои Мустақил) мебошад, вале он ду маротиба назар ба Афғонистони ҳамсоҳ зиёдтар (840 долл. ИМА ба муқобили 410 долл. ИМА), аммо 12,4 маротиба назар ба Федератсияи Россия, 9,2 маротиба назар ба Қазоқистон ва 5,3 маротиба нисбат ба Хитой камтар аст. Албатта, бо чунин нишондиҳандаҳои иқтисодӣ гузаронидани чорабиниҳои пешгирӣ ба мо душвор аст. Вале он барои мо хеле муҳим мебошад, зеро барои кам намудани сарбории бемориҳои нисбатан паҳншуда ва аз рӯи зарари худ нисбатан аҳамиятдошта имконият дода, дар марҳилаи ниҳоии худ барои аҳоли ва тамоми мамлакат манфиатнок мебошанд.

8. Хусусиятҳои ҳолати демографӣ дар ҷумҳурӣ аз дигаргуниҳои бузурги сиёсӣ ва иҷтимоию иқтисодии пас аз ҷанги шаҳрвандии аз сар гузаронидашуда, бад шудани шароити зиндагии мардум, босуръат ворид шудани муносибатҳои бозаргонӣ, қисман вайрон шудани сохтори синну соли ва чинсӣ, суст шудани ҳифзи иҷтимоии оилаҳои серфарзанд, тағйир ёфтани сохтори миллии аҳоли ва кам шудани он қисм, ки ба камфарзандӣ нигаронида шудааст, вобастагӣ дорад. Ҳамин тавр, шумораи аҳолии доимии ҷумҳурӣ дар ҳолати 1 январи соли 2011 7.616.764 нафарро ташкил дод. Бо вуҷуди ин, мардон 50,4 фоиз ва занон 49,6 фоизро ташкил медиҳанд. Ҳиссаи шахсони қобили меҳнат дар ҷумҳурӣ дар охири соли 2010 тахминан 60 фоизро ташкил дод.

9. Тибқи маълумоти барӯйхатгирии аҳолии Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки соли 2010 гузаронида шуд, ба вазъи умумии демографӣ сатҳи баланди таваллуд - 29,3 ба 1000 аҳоли ва фавти нисбатан пастӣ аҳоли (4,2 ба 1000 аҳоли) хос аст. Ҳамзамон, нисбат ба сатҳи пастӣ шаҳришавӣ ва сатҳи баланди муҳочирати берунаи меҳнатӣ, ҷой доштани фавти баланди кӯдакон (20,9 ба 100 ҳазор зиндатаваллуд) ва модарон (45,0 ба 100 ҳазор зиндатаваллуд) мушоҳида мешавад. Афзоиши табиӣ аҳоли дар соли 2010 25,1 ба 1000 аҳолиро ташкил дода, нисбат ба соли 1990 (32,2 ба 1000 аҳоли) 28,3 фоиз поён рафт.

10. Чӣ тавре ки омори муосир нишон медиҳад, нишондиҳандаҳои умумии фавти аҳолии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар давоми даҳсолаҳои охир нисбатан баланд боқӣ мемонад. Он аз фавт дар давлатҳои рушдқардаи Аврупо ва ҷаҳон баландтар мебошад. Лекин он дар маҷмӯъ, нисбат ба Иттиҳоди Давлатҳои Мустақил дар сатҳи пасттар қарор дорад. Тибқи маълумоти охирини ҷаҳонии омор, ки аз тарафи Барномаи рушди Созмони Милали Муттаҳид - 2010 ҷоп шуданд, нишондиҳандаи меъёрии фавти аҳоли аз бемориҳои ғайрисироятӣ дар Тоҷикистон 884 ба ҳисоби 100 ҳазор аҳолиро ташкил медиҳад. Он чандон аз нишондиҳандаи мушобех дар Россия (904) ё Қазоқистон (1145) ва ба таври назаррас аз Афғонистони бо мо ҳамсоҳ (1309) паст мебошад. Лекин нишондиҳандаи мазкури фавти

аҳоли нисбат ба Аврупои Ғарбӣ ва Иёлоти Муттаҳидаи Амрико (450) 2 маротиба, нисбат ба Чин (627) 1,4 маротиба ва нисбат ба Эрон (687) 1,3 маротиба баланд мебошад.

11. Дар сохтори фавти умумии аҳолии Тоҷикистон мақоми пешсафро бемории ишемиявии дил ташкил медиҳад, ки тибқи маълумоти Барномаи рушди Созмони Милали Муттаҳид - 2010 дар байни мардони 25 - 64 сола 194,4 ба 100 ҳазор марди синни дахлдорро ташкил медиҳад. Ин нишондиҳанда нисбат ба Британияи Кабир 2,8 маротиба, нисбат ба Олмон 3,5 маротиба, нисбат ба Фаронса 6,8 маротиба баланд мебошад. Лекин он нисбат ба нишондиҳандаи мушобеҳи Федератсияи Россия (406,3) 2 маротиба, нисбат ба Қазоқистон (305,5) беш аз 1,5 маротиба ва нисбат ба ҳамсоҷҳои бевоситаи мо дар байни давлатҳои Иттиҳоди Давлатҳои Мустақил - Ўзбекистон (203) ва Қирғизистон (243,1) каме паст мебошад.

12. Ҳангоми баррасии сохтори беморшавии аввалия дар Ҷумҳурии Тоҷикистон мақоми аввалро бемориҳои узвҳои нафаскашӣ (11399,6 ба 100 ҳазор аҳоли), бемориҳои узвҳои гувориш (3419,2) ва бемориҳои дилу раг (1094,1) ташкил медиҳанд. Бемориҳои системаи эндокринӣ ва саратон мутаносибан 1214,7 ва 37,8 ба 100 ҳазор аҳолиро ташкил медиҳанд.

13. Дар сохтори сабабҳои фавти аҳоли дар ҷои аввал бемориҳои дилу раг бо нишондиҳандаи 206,0 ба 100 ҳазор аҳоли қарор доранд (2010). Дар ҷои дуввум бемориҳои саратонӣ (33,7) ва дар ҷои сеюм бемориҳои узвҳои нафаскашӣ бо нишондиҳандаи 29,0 қарор доранд. Особҳо ва захролудшавӣ, ҳамчун сабаби фавти аҳоли 20,0 ба 100 ҳазор аҳолиро ташкил медиҳанд.

14. Маълум аст, ки аксар нишондиҳандаҳои саломатӣ ва сифати зиндагии мардум аз бисёр омилҳои объективӣ ва фардӣ вобастагӣ доранд, ки дар байни онҳо омилҳои генетикӣ, ҷуғрофӣ, иҷтимоӣ ва иқтисодиро қайд намудан зарур аст, ки ба нишондиҳандаҳои саломатии ҷомеа таъсири муҳим мерасонанд. Ҷумҳурии Тоҷикистон то ба даст овардани истиқлолият, дар худ музофоти аграрии ақибмондаи Иттиҳоди Ҷамоҳири Шӯравии Сотсиалистиро таҷассум мекард.

15. Пас аз пош хӯрдани Иттиҳоди Ҷамоҳири Шӯравии Сотсиалистӣ, Ҷумҳурии Тоҷикистон дар вазъияти мушкили иқтисодӣ қарор гирифт, ки бо мушкилоти ногаҳонии бунбасти энергетикӣ, коммуникатсионӣ ва иттилоотӣ вобаста буд. Ҳамаи ин наметавонист ба нишондиҳандаҳои асосии саломатии тамоми аҳолии кишвар бетаъсир монад. Вазъи иқтисодии мамлакат дар даври ҷанги шаҳрвандӣ боз ҳам мураккаб гардид. Дар натиҷаи ин, Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон дар солҳои аввали баъдиҷангӣ барои соҳаи тандурустӣ миқдори кофии маблағҳо ҷудо карда натавонист.

16. Бо вучуди ин, соли 2012 дар муқоиса бо соли 2001 маблағҷудокунӣ барои эҳтиёҷоти соҳаи тандурустӣ аз 0,9 фоизи маҷмӯи маҳсулоти дохилӣ то сатҳи 2 фоиз зиёд карда шуд. Ҳамин тавр, ин нишондиҳанда дар давоми 11 сол 2,22 маротиба афзоиш ёфтааст.

17. Бинобар ин, дар тибби амалӣ «Тибби собитшуда» ворид карда шуд, ки барои ба стандартҳои ҷаҳонӣ наздик намудани протоколҳои миллии ташхис ва табобат, баланд бардоштани сифати идоракунии амалияи клиникӣ ва осон намудани кори табибони амалӣ имконият фароҳам овард.

Мо дақиқ дарк мекунем, ки солимии маънавӣ ва ҷисмонии мардум сарвати миллӣ маҳсуб ёфта, иқтидори ҳаётии ӯ мебошад, ки рушди минбаъдаи ҷамъиятро дар самти рушди иқтисодӣ ва иҷтимоию фарҳангии он муқаррар менамояд.

18. Натиҷаҳои таҳқиқоти охирин ва таҳлили онҳо нишон доданд, ки бемориҳои дилу рағҳо дар тамоми минтақаҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон дар сохтори ҷӣ беморшавии умумӣ ва ҷӣ паҳншавии он, дар байни дигар бемориҳо ҷои аввалро ишғол мекунанд. Ҳамзамон, дар сохтори ҷавти умумии аҳоли бемориҳои дилу рағҳо дар Тоҷикистон аз соли 1986 инҷониб, ба таври устувор дар ҷои аввал қарор доранд. Ин ба сатҳи баланди паҳншавии омилҳои асосии хатари бемориҳои дилу рағ вобаста аст.

19. Татбиқи Барномаи Ташкилоти умумиҷаҳонии тандурустӣ ба паст намудани сарбории бемориҳои ғайрисироятӣ барои ҷамъият бо роҳи мубориза бо омилҳои асосии хатари инкишофи онҳо равона карда шудааст. Ҳадафи асосӣ ва ниҳии CINDI, беҳтар намудани саломатии аҳоли аз ҳисоби кам намудани ҷавту бемориҳои ғайрисироятии асосӣ, нисбатан паҳншавии ва аз ин сабаб нисбатан аҳамиятнок алоқаманд тавассути гузаронидани барномаи ҳамбастаи пешгирӣ ва мустаҳкамкунии саломатии аҳолии бо ҳамкории зич асоснокшуда мебошад.

20. Ҳадафи асосии наздиктарин- ҳамзамон кам намудани паҳншавии омилҳои умумии хатари бемориҳои ғайрисироятии асосӣ, ба монанди тамокукашӣ, ғизои носолим, аз ҳад зиёд истеъмол намудани машруботи спиртӣ, ҷаъолнокии ками ҷисмонӣ ва стресси рӯҳию иҷтимоӣ мебошад. Барои расидан ба ин ҳадафҳо дар давлатҳои иштирокчии CINDI механизмҳои амалкунандаи ҳамкорӣ кор карда баромада шудаанд ва таҷрибаи муайяни пешгирии ҳамбастаи байниидоравӣ ва назорати бемориҳои ғайрисироятӣ андӯхта шудааст.

21. Вазифаҳои асосии сиёсати CINDI ба таври зерин ифода шуда метавонанд: ба даст овардани муносибати ҳамбаста, таҳияи ҳамкории байниидоравӣ, барқарор намудани робитаи байни илму амалия ва васеъ намудани ҳамкории байналмилалӣ. Ба туфайли ҳамкории дарозмуддати байни мамлакатҳои дар ин барнома иштироккунанда, ки миқдори онҳо аллақай ба 24 расидааст, ҳаҷми калони донишу таҷрибаҳо оид ба пешгирии бемориҳои ғайрисироятӣ аз ҳисоби истифода бурдани муносибатҳои ҳамбаста дар сатҳи коммуналӣ, андӯхта шудааст. Чунин муносибат санҷиши замонро гузашта, натиҷаҳои хеле мусбат додааст. Масалан, натиҷаҳои нисбатан таъсирнок дар яке аз музофотҳои Финландия ба даст оварда шудаанд, ки дар давоми 25 сол то 73 ҷоиз паст намудани ҷавт аз бемориҳои ишемии дил ба даст оварда шуд. Тоҷикистон метавонад ва бояд чунин таҷрибаро бо роҳи ҳамкории самаранок дар кори пешгирии бемориҳои ғайрисироятӣ пайгирӣ намояд.

4. Мақсаду вазифаҳои Дурнамо

22. Мақсади Дурнамои мазкур таҳия ва татбиқи системаи фаъолна ҳамкорикунандаи самараноки байнибахшӣ мебошад, ки ба баланд бардоштани нақши пешгирӣ ва назорати бемориҳои ғайрисироятӣ ва осеббардорӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои ҳалли вазифаҳои сиёсӣ иҷтимоӣ бо дарназардошти аҳамияти он дар мустаҳкам ва нигоҳ доштани саломатии аҳоли, иқтисодии қувваҳои корӣ, мусоидат намудан ба мубориза бо камбизоатӣ, инкишофи иқтисодии мамлакат ва баланд бардоштани сифати ҳаёти тамоми аҳоли равона карда шудааст.

23. Барои ин таҷрибаи мавҷудаи қор бо бемориҳои ғайрисироятӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷамъбаст карда мешавад, муқаррароти Стратегияи аврупоии бемориҳои ғайрисироятӣ истифода бурда мешавад, ки аз тарафи мамлакатҳои аврупоии аъзои Ташкилоти умумичаҳонии тандурустӣ соли 2006 мувофиқа карда шудааст ва қори бомуваффақияти ин соҳа дар мамлакатҳои гуногуни ҷаҳон ба назар гирифта мешавад. Дар таҳқиқоти «Сарбории қулли бемориҳо», ки соли 1992 аз ҷониби Бонки Умумичаҳонӣ дастгирӣ ёфта, яққоя бо Ташкилоти умумичаҳонии тандурустӣ гузаронида шудааст, кӯшиши ба таври миқдорӣ муайян намудани сарбориҳои қор карда шуд, ки бо марғи нобахангом ва маъюбшавӣ дар миқёси ҷаҳонӣ алоқаманд мебошанд ва барои ин ҷунин нишондиҳанда ба монанди шумораи умумии солҳои ҳаёт истифода бурда шуд, ки бо маъюбшавӣ тасҳеҳ карда шудааст ва нишондиҳандаи таркибии мушқилоти бо саломатӣ алоқаманд мебошад, ки бодарназардошти марғи нобахангом ва маъюбшавӣ ҳисоб карда мешавад.

24. Панҷ сабаби асосии сарбории вобаста ба бемориҳо аз соли 1990 дурнамо то соли 2020 дар ҷадвали 1 (Ташкилоти умумичаҳонии тандурустӣ, 2006) нишон дода шудааст.

Панҷ сабаби асосии сатҳи баланди сарбории бемориҳо (бо фоиз дар соли 1990 ва дурнамо барои соли 2020)

Ҷадвали 1

		фоиз аз сарбории умумӣ	
		1990	2020
1.	Бемории ишемиявии дил	9,9	10,2
2.	Бемориҳои рағзоди майна	5,9	6,2
3.	Ҳодисаҳои роҳу нақлиётӣ	4,4	4,3
4.	Саратони хирной, бронху шушҳо	2,9	4,5
5.	Нуқсонҳои модарзодӣ	2,2	1,0

25. Таҳлили вазъият дар Ҷумҳурии Тоҷикистон нишон дод, ки сабаби асосии фавти аҳоли бемориҳои дилу рағзо боқӣ монда, дар сохтори фавти умумии аҳолии Ҷумҳурии Тоҷикистон аз соли 1986 ҷойи аввалро ишғол менамояд. Дар ҷойи дуюм аз рӯи сабабҳои фавт - бемориҳои саратон, дар ҷойи саввум - бемориҳои роғҳои нафас, дар ҷойи чорум - марғи иҷборӣ аз

осебу захролудшавиҳо қарор доранд. Бемориҳои системаи эндокринӣ ҳамчунин ба панҷгонаи сабабҳои асосии фавти аҳолии Ҷумҳурии Тоҷикистон дохил мешаванд (ниг. ҷадвали 2)

Шумораи аз бемориҳои ғайрисироятӣ фавтида дар Ҷумҳурии Тоҷикистон дар солҳои 2008 - 2010

Ҷадвали 2

Сабабҳои фавт	2008	2009	2010
Бемориҳои диабети қанд, ҷоғари эндемикӣ	769	907	1064
Бемориҳои системаи хунгард	15645	15347	15750
Бемориҳои саратон (омосҳои бад ва некфарҷом)	2343	2509	2518
Бемориҳои шушу роҳҳои нафас	2556	2157	2319
Осебҳо, захролудшавӣ ва захмдоршавӣ	1488	1490	1623

26. Омӯзиши қараёни инкишофи шумораи фавтидагон аз рӯи ҳисоб ба 1000 нафар аҳолии шаҳру деҳот дар солҳои 2000 - 2010 нишон дод, ки аҳолии шаҳрҳо назар ба аҳолии деҳот бештар дучори марг аз бемориву ҳолатҳои номбаршуда мегарданд. (ниг. ҷадвали 3).

Қараёни инкишофи шумораи фавтидагон аз рӯи ҳисоб ба 1000 нафар аҳоли

Ҷадвали 3

	Шумораи аҳоли			Ба 1000 нафар аҳоли		
	Тамоми аҳоли	Аҳолии шаҳр	Аҳолии деҳот	Тамоми аҳоли	Аҳолии шаҳр	Аҳолии деҳот
2000	29387	9320	20067	4,7	5,7	4,4
2005	31520	9697	21823	4,6	5,4	4,3
2006	31990	9203	22787	4,6	5,0	4,4
2007	33686	9488	24198	4,7	5,1	4,6
2008	31996	9492	22504	4,4	4,9	4,2
2009	32322	9171	23151	4,3	4,7	4,2
2010	33327	9920	23407	4,4	5,0	4,2
М	32032,6±139 9,9	9470,1±27 0,2	22562,4±132 6,8	4,5±0,1 6	5,1±0,3 3	4,3±0,1 4
Δ,%	4,4	2,9	5,9	3,9	6,5	3,5

27. Бемориҳои дилу рағҳо ҳамчунин сабаби асосии маъюбшавии аҳоли мебошанд. Масалан, шумораи бемороне, ки аз сабаби бемориҳои дилу рағҳо бори аввал маъюб ҳисобида шудаанд, дар соли 2010 аз 1928 нафар зиёд буд, ки назар ба шумораи соли 2008 бақайдгирифташуда 6,2 фоиз зиёдтар аст. Аз рӯи сабабҳои маъюбшавӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷойи дуҷумро бемориҳои эндокринӣ ишғол менамоянд, ки аз рӯи суръати афзоиши шумораи нафарони бори аввал маъюб эътирофшуда аз ҳамаи сабабҳои дигари маъюбшавии аҳолии Ҷумҳурии Тоҷикистон пештар буда, дар се соли охир то 55,7 фоиз афзоиш ёфтааст. (ниг. қадвали 4).

4). Бемориҳои саратон ва бронху шушҳо таносубан мавқеи сеюму чорумро ишғол мекунанд.

Шумораи шахсоне, ки бори аввал аз сабаби бемориҳои ғайрисироятӣ маъюб эътироф шудаанд (нафар)

Қадвали 4

	2008	2009	2010
Ҳамагӣ	12322	12805	12899
Бемориҳои эндокринӣ ва диабети қанд	564	615	878
Бемориҳои системаи хунгард	1815	1769	1928
Бемориҳои саратон (омосҳои бад ва неқфарҷом)	558	371	562
Бемориҳои шушу роҳҳои нафас	324	382	320

28. Вобаста ба нуктаҳои зикргардида ва барои ба даст овардани мақсади ниҳонии гузошташуда вазифаҳои асосии Дурнамо таҳия карда шуданд.

5. Вазифаҳои асосии Дурнамо

29. Дурнамои мазкур барои ҳалли вазифаҳои зерин равона шудааст:

- баланд бардоштани афзалияти пешгирию назорати бемориҳои ғайрисироятӣ дар барномаи миллии амалиёт нисбат ба мустаҳкам намудани саломатии аҳоли;

- таҳияи низоми ҳамкориҳои байниидоравӣ оид ба масъалаҳои мустаҳкам кардани саломатӣ ва пешгирии бемориҳо;

- пешниҳод ва созмон додани инфрасохтори самаранок барои пешгирии бемориҳои ғайрисироятӣ;

- пешниҳоди роҳҳои афзун намудани захираҳо, ки ба пешгирӣ ва назорати бемориҳои ғайрисироятӣ, тибқи системаи қатъиян назоратшавандаи истифодаи онҳо ва шаффофият барои ба даст овардани

натичаҳои фосилавӣ (харсола) ва ниҳой барои тамоми кишрҳои ҷомеа равона шудаанд;

- таҳияи пешниҳодот оид ба ҳамбастагӣ дар доираи Дурнамои пешниҳодшаванда ва барномаҳои миллии амалкунанда ва тибқи нақша дубора таъсисшаванда.

6. Самтҳои амалиёт

30. Ҳангоми татбиқи вазифаҳои гузошташуда пеш аз ҳама (бо роҳи ҳамбастагии фаъол) қонунҳои амалкунанда, қарорҳои Ҳукумат ва Барномаҳои миллии зерин амалӣ мегарданд:

- Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи ҳифзи саломатии аҳоли»;
- Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи муолиҷаи маҷбурии бемории майзадагӣ ё нашъамандӣ»;

- Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи ёрии равонпизишкӣ»;
- Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи беҳатарии радиатсионӣ»;
- Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи ҳимояи тиббию иҷтимоии шаҳрвандони мубталои диабети қанд»;

- Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи маҳдуд намудани истифодаи маҳсулоти тамоку»;

- Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи йоднокгардонии намак»;
- Стратегия миллии солимии аҳолии Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2010 - 2020, ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 2 августи соли 2010, №368 тасдиқ шудааст;

- Нақшаи стратегии таҷдиди муассисаҳои тиббии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар давраи солҳои 2011 - 2020, ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 марти соли 2010, тасдиқ шудааст;

- Нақшаи стратегии Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба солимии репродуктивии аҳоли дар давраи то соли 2014, ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 31 августи соли 2004, №348 тасдиқ шудааст;

- Нақшаи миллии чорабиниҳо оид ба ҳифзи саломатии модарон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон дар давраи то соли 2014, ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 1 августи соли 2008, №370 тасдиқ шудааст;

- Стратегияи миллии оид ба рушди саломатии кӯдакон ва наврасон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон дар давраи то соли 2015, ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 1 августи соли 2008, №370 тасдиқ шудааст

- Барномаи миллии пешгирӣ, ташхис ва муолиҷаи бемории ишемиявии дил дар давраи солҳои 2007 - 2015, ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2007, №334 тасдиқ шудааст;

- Барномаи миллии пешгирӣ, ташхис ва табобати бемориҳои саратон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2010-2015, ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 31 октябри соли 2009, №587 тасдиқ шудааст;

- Барномаи миллии пешгирии бемориҳои касбӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2010 - 2015, ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 марти соли 2010, №165 тасдиқ шудааст;

- Барномаи миллии пешгирии осеббардорӣ, такмили кӯмаки тиббӣ хангоми осеббардорӣ ва оқибатҳои он дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2010 - 2015, ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 3 майи соли 2010, №224 тасдиқ шудааст;

- Барномаи миллии пешгирӣ, ташхис ва табобати беморони гирифтори нуқсонҳои модарзодӣ ва тарбодии дил дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2011-2015, ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 1 апрели соли 2011, №154 тасдиқ шудааст;

- Барномаи миллии пешгирӣ, ташхис ва муолиҷаи бемориҳои узвҳои ҳозима дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2012 - 2016, ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 декабри соли 2011, №639 тасдиқ шудааст;

- Барномаи миллии пешгирӣ, ташхис ва табобати диабети қанд дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2012 - 2017, ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 1 апрели соли 2012, №130 тасдиқ шудааст;

- Барномаи миллии пешгирии нашъамандӣ ва такмили ёрии нарколоғӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2013 - 2017, ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 апрели соли 2012, №183 тасдиқ шудааст.

31. Таҳқиқоти скринингии эпидемиологии дар байни аҳолии калонсол ташкилнамуодаи Ассотсиатсияи дилшиносони Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки дар ҷумҳурӣ аз рӯи барномаи CINDI/Ташкилоти умумичаҳонии тандурустӣ соли 2005 ва солҳои минбаъда гузаронида шуданд, имконият доданд, ки сатҳи паҳншавии омилҳои ҷудогонаи хатари бемории ишемиявии дил дар байни аҳолии кишвар, ки шумораи бештари ҳаёти мардуми моро мебароянд, дақиқ карда шаванд.

32. Дар доираи ин таҳқиқот паҳншавии баланди тамокукашӣ, аз ҷумла истеъмоли тамокуи бедуд - нос дар миёни мардон (дар минтақаҳои алоҳида он ба $71,95 \pm 1,56$ фоиз расидааст) дарёфт карда шуд. Баъди гузаронидани амалиёти пешгирӣ дар доираи татбиқи муқаррароти асосии «Барномаи миллии пешгирӣ, ташхис ва муолиҷаи бемории ишемиявии дил дар давраи солҳои 2007-2015» баъди 5 сол ин нишондиҳандаҳо то дараҷаи $57,5 \pm 2,14$, яъне 1,3 маротиба камтар гардиданд.

33. Инчунин паҳншавии баланди фишорбаландии шараёнӣ чӣ дар байни мардон ($21,2 \pm 0,4$ фоиз) ва чӣ дар байни занон ($24,8 \pm 0,6$ фоиз) дарёфт гардид. Дар маҷмӯъ, дар байни аҳолии фишорбаландии шараёнӣ дар бештар аз 22 фоизи аҳолии калонсол дарёфт карда шуд.

34. Омилҳои зерини хатар дар сатҳи пасттар қарор доранд: вазни барзиёди бадан (16 фоиз), фарбеҳшавӣ (3,5), миқдори барзиёди холестерини умумӣ дар 15 фоизи аҳолии калонсол.

35. Бо дарназардошти мушкилоти дарёфтшуда дар саломатии аҳолии кишвар, мубрам будани мушкилоти бемориҳои дилу рағҳо, паҳншавии назарраси омилҳои хатар соли 2007 дар мамлакат «Барномаи миллии пешгирӣ, ташхис ва муолиҷаи бемории ишемиявии дил дар давраи солҳои 2007 - 2015» қабул гардид. Аз соли 2007 инҷониб, татбиқи вазифаҳои асосии барномаи мазкур натавонанд барои ҷалб намудани сармояҳои иловагӣ

ба хадамоти кӯмаки дилшиносии ҷумхурӣ имконият фароҳам овард. Ҳамин тавр, буҷети хадамоти дилшиносӣ (аз ҷумла ҷарроҳии дил) дар давоми 10 соли охир аз 368 ҳаз. 642 сомонӣ дар соли 2000 то 704 ҳаз. 439 сомонӣ, яъне 12,8 маротиба зиёд карда шуд. Бодарназардошти сармоягузориҳо ба соҳаи тандурустӣ, аз ҷумла аз ҷониби созмонҳои байналмилалӣ, буҷет дар ҳамин давра боз ба маблағи 14 млн.245 ҳаз. 888 сомонӣ ғанӣ гардид. Ҳамин тавр, сармоягузориҳои умумӣ ба хадамоти дилшиносӣ ва ҷарроҳии дил дар давоми даҳ сол дар ҷумхурӣ беш аз 100 маротиба афзоиш ёфтанд. Ин имконият дод, ки суръати бемории рағзоди дил ва фавт бар ин асар ба таври воқеӣ кам карда шавад, технологияҳои нави ташхис (коронароангиография, сантиграфияи радиоизотопии дил ва дигар узвҳо, томографияи магнитуи резонансӣ ва ғ.) ва табобат (пайвандсозии хучайраҳои бунёдӣ ба миокарди осебдида, васлнамоии шохрагу иклил бидуни аз фаъолият бозмондани дил, стентгузориҳои шарёӣ) ворид карда шавад.

36. Маблағгузориҳои иловагӣ имконият дод, ки мушкилоти ҷойдоштаи соҳаи тандурустӣ ҳалли самаранокӣ худро ёбанд. Ҳамин тавр, фавт дар ҷумхурӣ аз бемориҳои дилу рағҳо аз 215,2 соли 2005 то 206,0 соли 2010, яъне 4,5 фоиз паст карда шавад. Ҳамзамон, суръати афзоиши беморшавӣ бо шаклҳои шадиди бемории ишемиявӣ дил (стенокардияи ноустувор, аломати шадиди коронарӣ, сактаи миокард) кам карда шуд. Масалан, гирифтورشавӣ ба бемории ишемиявӣ дил ба 100 ҳазор аҳоли аз 452,5 (соли 2007) то дараҷаи 422,8 (соли 2010), яъне то 6,6 фоиз кам гардид.

37. Бодарназардошти мушкилоти ҷойдоштаи нуқси модарзодии дил ва шиддатнокии сустнашавандаи бемориҳои тарбод дар ҷумхурӣ «Барномаи миллии пешгирӣ, ташхис ва табобати беморони гирифтори нуқсонҳои модарзодӣ ва тарбодии дил дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2011-2015» қабул гардид, ки айни замон бомуваффақият амалӣ шуда истодааст.

38. Бо дарназордошти ба таври васеъ паҳн шудани тамокукашӣ Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи маҳдуд намудани истифодаи маҳсулоти тамоку» қабул карда шуд, ки аллакай натиҷаҳои мусбати худро дода истодааст. Ҳамчунин, ба мақсади пешгирӣ намудани гиподинамия (тарзи камҳаракати ҳаёт) ҳамчун яке аз омилҳои хатари бемории ишемиявӣ дил, тарғиби тарзи ҳаёти солим Амри Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 26 апрели соли 2006, № 1740 «Дар бораи дави милли» содир карда шуд, ки ба таври оммавӣ ҳар сол 20 май бо ташаббуси Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ва иштироки бевоситаи шахсони воломақом гузаронида мешавад. Дар ин замина, тарбияи ҷисмонӣ ва варзиши оммавӣ мавқеи махсус пайдо намуданд, ки ба солимгардонии ҷамъият мусоидат менамоянд. Дар барномаҳои умумитаълимӣ ва мактабҳои олии соатҳои иловагӣ чундо карда шуданд, ки барои машғулиятҳои тарбияи ҷисмонӣ ва варзиш пешбинӣ шудаанд. Рафтори намунавӣ роҳбарони давлат, аъзои Ҳукумат дар кори баланд бардоштани ҳифзи саломатии ҷамъият таконбахши иловагӣ ва самаранок мебошанд.

39. Дар ин замина, ҳамчунин муассисаҳои дар назди Вазорати тандурустии Ҷумҳурии Тоҷикистон ташкилкардашуда ва самаранок фаъолияткунанда муосидат менамоянд, аз ҷумла:

- Маркази ҷумҳуриявии ташаккули тарзи ҳаёти солим, ки соли 1999 ташкил карда шуд (17.09.1999, №355/2), соли 2000 бошад марказҳои вилоятӣ, шаҳрӣ ва ноҳиявии ташаккули тарзи ҳаёти солим ташкил карда шуданд;

- Маркази ҷумҳуриявӣ оид ба масъалаҳои ғизо, ки соли 2001 ташкил карда шуда, асосҳои илмӣ парҳезшиносии миллиро танзим ва инкишоф медиҳад ва сифати маҳсулоти хӯроквориро назорат мекунад

40. Зарурати ба бемориҳои мубодилаи моддаҳо ва бемориҳои эндокринӣ аҳамияти махсус додан пеш омадааст, зеро онҳо ба таври васеъ паҳн шудаанд ва ба маъҷубшавии аҳоли ва сохтори фавт таъсири манфии худро мерасонанд. Дар байни ин бемориҳо дар Ҷумҳурии Тоҷикистон диабет қанд ва бемориҳои норасоии йод нисбатан аҳамиятноктар мебошанд.

41. Ҷумҳурии Тоҷикистон ба рушди соҳаи кӯмак ба беморони мубталои диабет қанд манфиатдор мебошад.

42. Айни ҳол дар Ҷумҳурии Тоҷикистон Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи ҳимояи тиббию иҷтимоии шаҳрвандони мубталои диабет қанд» ва Барномаи миллии пешгирӣ, ташхис ва табобати диабет қанд дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2012 - 2017 амал менамоянд.

43. Дар ин ҳуҷҷатҳои меъёрӣ муҳимияти системаи давлатии бо доруҳо таъмин намудани беморони гирифтори диабет қанд, таъмин намудани ҳифзи иҷтимоии шаҳрвандон, беморони мубталои диабет, масъалаҳои ташхиси барвақтии диабет қанд, пешгирии оризаҳои вазнини диабет, тайёр намудани мутахассисон барои ин соҳа ва ташкил намудани кайди давлатии беморони диабет қанд инъикоси худро ёфтаанд.

44. Дар ин замина омӯзиши осори нобиғаи сатҳи ҷаҳонӣ, фарзанди бузурги халқи тоҷик Абӯалӣ ибни Сино, ки дар олами илми ҷаҳонӣ ҳамчун Авитсенна (980 - 1037) машҳур аст, хеле муҳим мебошад. Мавсуф дар байни олимони соҳаи тиб аввалин шуда зинаҳои нисбатан муҳими инкишофи диабет қанди навъи 2 - ро баён намудааст ва моҳиятан таълимотро дар бораи қаблдиабет ва алоими метаболӣ, ташхису усулҳои асосии муолиҷаи он инкишоф додааст. Гиёҳдармонии диабет қанд бо усули Абӯалӣ ибни Сино ханӯз ҳам аҳамияти амалии худро аз даст надодааст. Осори пурғановати Абӯалӣ ибни Сино ба таври васеъ дар Пажӯҳишгоҳи байналмиллалӣ омӯзиши осори Ибни Сино дар шаҳри Душанбе мавриди омӯзиш қарор гирифтааст.

45. Таъмин намудани беморони мубталои диабет бо инсулин ва доруҳои қандпаस्तкунанда аз ҷониби кӯмакҳои башардӯстона ва бо дастгирии Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон амалӣ карда мешавад. Ҳамасола ба ҷумҳурӣ аз 20 то 38 ҳазор шишачаи инсулин (талаботи солона 36 - 38 ҳазор шишача) ба маблағи 5 - 7 млн. доллари ИМА дастрас карда мешавад. Мувофиқи Барнома дар тамоми марказҳои эндокринологӣ

«Мактабҳо барои беморони мубталои диабет» ташкил карда шудаанд, ки дар онҳо қариб 10 ҳазор беморон дар давоми 5 сол таълим дода шуданд.

46. Дар ҷумҳурӣ Маркази ташаккули тарзи ҳаёти солим фаъолият дорад, ки соли 2000 ташкил карда шуд. Ин Марказ тамоми чорабиниҳои ҷамъиятию маърифатии бо саломатӣ алоқамандро ҳамоҳанг месозад. Марказҳои минтақавии дилшиносӣ, саратоншиносӣ, эндокринологӣ ва дигар марказҳо мустақилона, инчунин дар ҳамкорӣ бо Маркази ҷумҳуриявии ташаккули тарзи ҳаёти солим чунин маъракаҳоро ба роҳ мемонанд. Семинарҳои маърифатӣ барои табибон ва аҳоли оиди пешгирии омилҳои хатари бемориҳои нисбатан душвор, ба мисли фишорбандии шарёнӣ, бемории ишемияи дил ва омосҳои бадфарҷом тавассути воситаҳои гуногуни ахбори омма ташкил карда мешаванд. Аз соли 2006 инҷониб дар ҷумҳурӣ мунтазам «Рӯзи умумичаҳонии мубориза зидди диабети қанд» гузаронида мешавад, ки аз тарафи сохторҳои давлатӣ, ширкатҳои фармакологӣ, ташкилотҳои байналмиллалӣ ва ғайридавлатӣ дастгирии ҳамаҷониба ёфтааст.

47. Масъалаи дигари муҳими соҳаи ҳифзии саломатии аҳоли дар Ҷумҳурии Тоҷикистон омосҳои бадфарҷом мебошанд. Маълум аст, ки ҳамасола дар тамоми ҷаҳон зиёда аз 9 млн. нафар гирифтронини ин иллат ба қайд гирифта мешаванд ва 5 млн. нафар аз омосҳои бадфарҷом ба ҳалокат мерасанд. Дар мамлакатҳои мутараққӣ он аз рӯи басомади сабабҳои фавт дар ҷойи дуюм меистад. Таҳқиқоти эпидемиологӣ солҳои охир падидаҳои тамоюли ба ин монандро дар мамлакатҳои рӯ ба инкишоф низ нишон доданд. Омилҳои асосие, ки боиси чунин хусусияти паҳншавии бемории саратон мегарданд, ҳиссаи зиёдшавандаи аҳолии гурӯҳҳои калони синнусолӣ дар тамоми ҷаҳон, басомади афзоишбандаи пайдоиши баъзе аз шаклҳои саратон дар натиҷаи тамокукашӣ мебошанд.

48. Мувофиқи маълумоти Ташкилоти умумичаҳонии тандурустӣ, эҳтимол меравад, ки дар 25 соли наздиктарин 300 млн ҳодисаҳои нави беморӣ ва 200 млн фавт аз саратон пайдо мешаванд, ҳамзамон 2/3 ҳиссаи онҳо ба мамлакатҳои рӯ ба инкишоф рост хоҳад омад. Аз ин сабаб, ҳал намудани масоили бемориҳои саратонӣ ба рӯйхати вазифаҳои афзалитяноки тандурустии ҷумҳуриамон дохил карда шудааст.

49. Дар Ҷумҳурии Тоҷикистон, ба монанди тамоми мамлакатҳои мутараққӣ, тамоюли инкишофи бемориҳои саратонӣ мушоҳида карда мешавад. Ҳамасола мувофиқи маълумоти Маркази ҷумҳуриявии омор ва иттилооти тиббӣ, дар мамлакат қариб 3000 ҳодисаҳои нави беморӣ ба қайд гирифта мешаванд ва соли 2010 ин гурӯҳи бемориҳо ба дараҷаи 37,8 ба 100 нафар аҳоли расид. Табиист, ки онҳо ҳам барои давлат, ҳам барои умуман ҷамъият мушкilotи ҷиддиро эҷод менамоянд.

Аз соли 2005 то 2010 дараҷаи беморшавии аввалия дар ҷумҳурӣ аз рӯи ҳисоб ба 100 ҳазор нафар аҳоли аз 28,7 то 37,8 зиёд гардид. Ҳамзамон, беморшавии нисбатан зиёдтар дар байни занон мушоҳида карда мешавад. Масалан, соли 2010 дар байни занон 43,1 нафарро ташкил дода, дар байни мардҳо бошад - 34,6 ба 100 ҳазор нафар аҳоли рост омад. Дар сохтори беморшавии занони ҷумҳурӣ бо омосҳои бадфарҷом дар давоми даҳсолаи

охир омосҳои бадфарҷоми ғадудҳои ширӣ ва гарданаи бачадон мавқеи асосӣ доранд. Ҳамасола зиёда аз 300 ҳодисаҳои нави саратони ғадуди ширӣ ва 250 ҳодисаи саратони гарданаи бачадон ба қайд гирифта мешаванд.

50. Имрӯз ҷавоншавии доираи беморшудагон ва тамоюли манфӣ ба зиёдшавии шаклҳои нодир ва хурӯҷкунандаи саратон боиси нигаронии махсус гардидааст. Дар байни беморони бори аввал ошкоршудаи саратонӣ аксариятро - 65,4 - ро сокинони деҳот ташкил медиҳанд.

51. Дар доираи татбиқи «Барномаи миллии пешгирӣ, ташхис ва муолиҷаи бемориҳои саратон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2010 – 2015» дар сохтори хадамоти саратоншиносӣ дигаргуниҳои куллие ба амал омаданд, ки ба ташкил ва азнавтиҷҳизонидани техникаи марказҳои вилоятии саратоншиносӣ равона карда шудаанд. Масалан, дар ду шаҳри калони вилояти Хатлон - Кӯлоб ва Қӯрғонтеппа марказҳои вилоятии бо таҷҳизоти муосир таъминшудаи саратоншиносӣ ба истифода дода шуданд. Дар Маркази саратоншиносии шаҳри Кӯлоб бори аввал маммограф барои ошкоркунӣ ва ташхиси барвақтии саратони ғадуди ширӣ насб карда шуд. Тайёр намудани кадрҳо барои ин марказҳо ва таъминотнокӣ ин муассисаҳо барои беҳтар намудани дастрасӣ ва сифати расонидани кӯмаки махсусгардондашудаи саратонӣ ба аҳолии минтақаи мазкур имконият дод.

52. Сатҳ ва сифати расонидани кӯмаки махсусгардондашудаи саратонӣ бевосита аз маблағгузориҳо, ҳолати заминаи моддию техникаи муассисаҳо ва сатҳи тайёр намудани кадрҳо вобастагӣ дорад. Дар 10 соли охир маблағгузориҳо аз бучети ҷумҳурӣ ба мақсади рушди хадамоти саратоншиносӣ сӣ маротиба зиёдтар гардид.

53. Аз соли 2005 то 2010 таҷҳизот барои табобати фосилавии шуӣ (ТЕРАГАМ истеҳсоли Чехия), таҷҳизоти банақшадароранда ва барангезанда барои муолиҷаи шуӣ (истеҳсоли Иёлоти Муттаҳидаи Амрико), таҷҳизоти шуӣ барои табобати дохилихуфравии шуӣ (дастгоҳи брахеотерапевтӣ, истеҳсоли Олмон) насб карда шуданд, ки барои гирифтани муолиҷаи шуӣ асосии хушсифат дар дохили ҷумҳурӣ, бе сафар намудан ба хориҷи кишвар имконият доданд.

54. Масъалаи дигари мубрами ҷумҳурӣ бемориҳои узвҳои нафаскашӣ мебошанд. Аз рӯи сатҳи беморшавии аввалия онҳо ҷойи аввалро ишғол мекунанд.

55. Таҳлили нишондиҳандаҳои гирифтورشавии аввалия бо бемориҳои узвҳои нафаскашӣ дар давраи солҳои 2000 - 2010 ду маротиба инкишоф ёфтани онро аз сатҳи 5262,0 то 11399,6 ба 100 ҳазор аҳоли нишон медиҳад.

56. Таҳлили муқоисавии нишондиҳандаҳо аз рӯи шумораи ҳодисаҳои бақайдгирифташудаи дамкӯтоҳӣ нишон медиҳад, ки афзоиши бемайлон ҷой дорад: аз 138 ҳодиса дар байни мардҳо ва 140 ҳодиса дар байни занон соли 2000 то 3375 ҳодиса дар байни мардҳо ва 3391 ҳодиса дар байни занон соли 2009. Фарқияти эътимодбахши оморӣ аз рӯи ҷинс мушоҳида карда намешавад.

57. Нисбати нишондиҳандаҳои бронхити музмин ҳамчунин тамоюли инкишофи бақайдгирии он ба назар мерасад. Ғайр аз ин, фарқияти байни чинсҳо зоҳиршаванда аст: дар мардҳо ин ташхис хеле бештар ошкор карда мешавад (17488 гирифтравшавӣ дар байни мардҳо ба муқобили 16106 дар байни занон соли 2009). Ҳамзамон қайд кардан зарур аст, ки ғавт аз гурӯҳи мазкури бемориҳо аз дараҷаи 58,2 (соли 2000) то дараҷаи 29,0 (2010), яъне ду маротиба кам гардид.

58. Нишондиҳандаҳои ғавти беморхонавӣ аз бемориҳои узвҳои нафаскашӣ солҳои охир рақамҳои нисбатан устуворро нишон медиҳанд ва бо тағйирёбии зиёди худ ҳам аз рӯи солҳо, ҳам аз рӯи минтақаҳо фарқ намекунанд ва аз 0.1 то 0.3 ба 100 беморони синни мувофиқро ташкил медиҳанд.

59. Дар Ҷумҳурии Тоҷикистон осебпазирӣ мувофиқи анъана дар сохтори беморшавии умумӣ, ғавт ва маъюбшавӣ яке аз ҷойҳои асосиро ишғол менамояд ва то солҳои охир ба пурзӯршавии бемайлон тамоюл дошт. Ин бо тағйироти хусусияти иҷтимоӣ иқтисодӣ дошта, ҳолати нисбатан сусти моддию техникаи ҳадамоти осебшиносӣ, зиёд шудани омилҳои хатари осебпазирӣ ба мисли машғул будани қисми асосии аҳоли ба корҳои истифода бурдани асосан меҳнати дастӣ дар деҳоти дорои дараҷаи баланди хатарнокӣ, нақши асосии воситаҳои нақлиёт барои аз як ҷой ба ҷойи дигар рафтани одамон дар маҳалҳои кӯҳсор ва интиқоли молҳои хоҷагии халқ, хусусиятҳои иқлимиву ҷуғрофии ҷумҳурӣ ва инфрасохтори нисбатан бади роҳу нақлиётҳо, бадтар шудани шароитҳои маишӣ ва дигар сабабҳо асоснок карда шудааст. Дар мамлакат ҳамасола 138,2 ҳазор намудҳои гуногуни осебҳо ба қайд гирифта мешаванд. Дар сохтори беморшавии умумӣ осебҳо ҷойи чорум; аз рӯи сабабҳои ғавт ҳамчунин ҷойи чорум ва аз рӯи корношоямии муваққатӣ - ҷойи дуюм; аз рӯи бори аввал маъюбшавӣ - ҷойи сеюмро ишғол менамоянд. Имрӯз инкишоф ва тағйироти сифатии осебпазирӣ боиси нигаронии махсус гардидаанд. Дар ҷумҳурӣ зиёд шудани вазни хоси осебҳои зиёд ва ҳамбаста, шикастанҳои кушода ва осебҳои оризадор, инчунин зиёд шудани вазни хоси осебҳои маишӣ (аз 18,4 то 31,8 фоиз), кӯчагӣ (аз 17,1 то 29,6 фоиз), роҳу нақлиётӣ (аз 19,6 то 22,9 фоиз) ва захми тир (аз 0,1 то 2,6 фоиз) мушоҳида карда мешавад. Ҳамзамон кам шудани басомади осеббардорҳои истеҳсолӣ (аз 35,0 то 4,6 фоиз), инчунин зиёд гардидани осеббардорӣ дар байни кӯдакон ба назар мерасад. Таҳлили осеббардорӣ бартарӣ доштани онро (70,2 фоиз) дар байни мардон, махсусан синни қобили меҳнат нишон дод. Умуман солҳои охир вазни хоси осеббардорӣ дар сохтори беморшавиҳо 5,6 фоизро ташкил дод. Аз миқдори номбаршудаи осеббардоштагон дар 65,0 фоиз ҳолатҳо талафёбии муваққатӣ ва аз 12,3 то 43,8 фоиз - устувори қобилияти меҳнатӣ мушоҳида карда мешавад.

60. Рушди бемайлони дараҷаи осеббардорӣ, набудани механизмҳои аниқӣ ҳамкориҳои байни бахшҳо дар ин масъала, комилан мураккаб будани солимгардонии осебдидагон ҳангоми таъминоти нисбатан сусти моддию техникаӣ, инчунин қабул намудани Консепсияи ислоҳоти тандурустии

Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки ба таъмин намудани дастрасии баробар ба хизматрасониҳои тандурустии ба талаботу ниёзмандиҳои табақҳои камбизоати аҳолии бо роҳи таҳким бахшидан ба ҳадамоти кӯмаки аввалия тиббию санитарӣ ҷавобгӯ зарурияти қабул намудани чораҳои таъхирнопазири доираи умумимиллиро ба миён овард.

61. Бодарназардошти гуфтаҳои боло, Барномаи миллии пешгирии осеббардорӣ, такмили кӯмаки тиббӣ ҳангоми осеббардорӣ ва оқибатҳои он дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2010 - 2015 қабул гардид. Ҳадафҳои асосии ин Барнома пешгирӣ ва кам намудани вазни хоси марганҷомиҳо ва маъюбӣ ҳангоми осебҳо бо роҳи кам намудан ё ба ҳадди камтарин расонидани омилҳои хатари маъюбшавӣ, шинос намудани табибони осебшинос бо технологияҳои муосир ва принципҳои муолиҷаи осебҳо мебошанд. Ҳамчунин таъмин намудани шӯъбаҳои осебшиносию шикастабандӣ бо таҷҳизоти муосир барои муолиҷаи осебҳои дастгоҳи таъҷу ҳаракат ва тарғиби донишҳои тиббӣ оиди пешгирии маъюбшавӣ ва шинос намудани аҳолии бо усулҳои расонидани кӯмаки аввалия ҳангоми осебҳо пешбинӣ карда шудааст. Гузаронидани такмили ихтисос ва мубодилаи таҷрибаи мутахассисони соҳа, семинарҳои омӯзишӣ барои кормандони мақомоти ҳифзи ҳуқуқ, мавҷуд будани дорукутиҳои воситаҳои нақлиёт ба нақша гирифта шудааст. Ҳамбастагии Барномаи мазкур дар доираи Дурнамои мазкур талаби замон аст.

6. Амалҳои пешбинишавандаи вазорату идораҳо

62. Ҷиҳати ноил шудан ба ҳадафҳои Дурнамои мазкур мақомоти давлатии зерин чунин амалҳоро анҷом медиҳанд.

63. Вазорати кишоварзии Ҷумҳурии Тоҷикистон: таъмин намудани аҳолии бо маҳсулоти аз ҷиҳати экологӣ тозаи гӯшту ширӣ, ғалладонагию лӯбиёгӣ, сабзавоту меваҳои истеҳсоли ватанӣ.

64. Пажӯҳишгоҳи «Ғизо» - и Вазорати энергетика ва саноати Ҷумҳурии Тоҷикистон якҷоя бо Маркази ҷумҳуриявӣ оид ба масъалаи ғизои Вазорати тандурустӣ: таҳия ва бо маводи иттилоотӣ оид ба ғизои парҳезӣ таъмин намудани кӯдакон ва аҳолии калонсоли Ҷумҳурии Тоҷикистон.

65. Вазорати корҳои дохилӣ: назорати татбиқи Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи маҳдуд намудани истифодаи тамоку ва маҳсулоти тамоку», таъмин намудани беҳатарии ҳаракат дар роҳ ва назорати меъёрии экологии воситаҳои нақлиёт.

66. Вазорати тандурустӣ: дар доираи маблағҳои ҳамасола пешбинишаванда маблағгузорию татбиқи барномаҳои пешгирӣ ва назорати бемориҳои ғайрисироятӣ ва осеббардориро таъмин менамояд.

67. Вазорати рушди иқтисод ва савдо: таъмини васеъ намудани шабака ва баланд бардоштани дастрасии ғизои

пархезӣ; пешбинӣ намудани инкишофи лоихаҳои инвестиционии ба пешгирии бемориҳои ғайрисироятӣ равонашуда.

68. Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон: мутобиқгардонӣ ва татбиқи барномаҳои таълимӣ оид ба ташаккули тарзи ҳаёти солим ва мубориза бо омилҳои хатари бемориҳои ғайрисироятӣ дар барномаҳои тарбиявӣ ва таълимии муассисаҳои томактабӣ, муассисаҳои таҳсилоти умумӣ, миёнаи касбӣ ва олий.

69. Вазорати меҳнат ва ҳифзи иҷтимоии аҳолии Ҷумҳурии Тоҷикистон: таҳия ва таъмин намудани чорабиниҳои устувори кам намудани маъюбшавӣ аз бемориҳои ғайрисироятӣ ва солимгардонии самараноки маъюбон.

70. Вазорати нақлиёти Ҷумҳурии Тоҷикистон: кам намудани маъюбшавии роҳу нақлиётӣ тавассути баланд бардоштани беҳатарии коммуникатсияи роҳу нақлиёт (саривақт таъмир намудани роҳҳо, чароғонкунии онҳо, чудо намудани қисмҳои ҳаракати дучархасаворон ва ғайра), таъмин намудани кӯмаки алоқаманди зерсохторҳои расонидани кӯмаки таъчилии тиббӣ ҳангоми ҳодисаҳои роҳу нақлиётӣ; таъмин намудани шароит ва беҳатарии ҳаракати маъюбон.

71. Агентии омили назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Маркази ҷумҳуриявии омор ва иттилооти тиббии Вазорати тандурустӣ: таъмин намудани дастрасии иттилооти эътимоднок оид ба тамоюли беморшавӣ, ғавту маъюбшавии аҳолии шаҳру ноҳияҳо, ба ҳисоботҳои оморӣ дохил намудани омилҳои нисбатан муҳими бемориҳои ғайрисироятӣ; кушодани сомонаҳои интернетӣ оид ба паҳн намудани иттилооти асосии оморӣ, ба истиснои маҳдудиятҳои қонунмуайяннамуда;

72. Агентии стандартизатсия, метрология, сертификатсия ва нозироти савдои назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон (Тоҷикстандарт) якҷоя бо Хадамоти назорати давлатии санитарияу эпидемиологияи Вазорати тандурустӣ, Хадамоти назорати давлатии байтории Вазорати кишоварзӣ, Хадамоти назорати давлатии фитосанитарӣ ва карантинии растанӣ ва Хадамоти гумруки назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон: таъмин намудани назорати сифати бозори дохилӣ ва назорати воридоти маҳсулоти ғизоии сироятпазир (кансерогенӣ), ба бозор роҳ надодани маҳсулоти аз ҷиҳати генетикӣ хатарнок ва ғайрирасмӣ истехсолшуда, инчунин бадсифат.

73. Агентии назорати молиявӣ ва мубориза бар зидди коррупсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон: назорати истифодаи мақсадноки маблағҳои барои пешгирии бемориҳои ғайрисироятӣ ва осеббардорӣ чудошуда.

74. Кумитаи ҳифзи муҳити зисти назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон: таъмин намудани беҳатарии экологӣ ва назорати воситаҳои

техникиву нақлиёт, корхонаҳои саноатӣ, кишоварзӣ ва соҳибкорони хусусӣ.

75. Кумитаи ҷавонон, варзиш ва сайёҳии назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон якҷоя бо Кумитаи кор бо занон ва оилаи назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон: ба аҳоли, махсусан ҷавонон омӯзонидани малакаи пешбурди тарзи ҳаёти солим, мунтазам ташкил намудани чорабиниҳои варзишию солимгардонӣ.

76. Кумитаи телевизион ва радиои назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон якҷоя бо дигар ВАО: инъикос ва тарғиби тарзи ҳаёти солим, мубориза бо омилҳои хатари бемориҳои ғайрисироятӣ тавассути ташкил намудани барномаҳо, рекламаҳои иҷтимоӣ.

77. Кумитаи оид ба корҳои дини назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон: фаъл намудани ширкати ташкилотҳои динӣ дар тарғиби ташаккули тарзи ҳаёти солим ва ба аҳоли омӯзонидани малакаи зарурии беҳдошти пешгирии бемориҳои ғайрисироятӣ ва осеббардорӣ (даст кашидан аз тамокукашӣ, майзадагӣ, фаълнокии нокифояи ҷисмонӣ, маҳдуд намудани фарбеҳӣ ва ғизои носолим, барҳам задани зӯроварӣ ба занону кӯдакон).

78. Хадамоти алоқаи назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон: таъмин намудани алоқа ва интернет мутассил ва босифатро барои аз тарафи аҳоли гирифтани иттилооти саривақтӣ ва дастрас оид ба ташаккули тарзи ҳаёти солим, мубориза бар зидди бемориҳои ғайрисироятӣ ва кам кардани осеббардорӣ, шумораи телефонӣ ва дастраси даъвати ёрии таъҷилии тиббиро аз ҷониби операторон ва провайдерон назорат намояд.

79. Иттифоқи Тоҷикматлубот дар якҷоягӣ бо мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатии шаҳру ноҳияҳо: ташкил намудани шабакаҳои хӯроки парҳезӣ дар шаҳру ноҳияҳои ҷумҳурӣ.

8. Нишондиҳандаҳо - ҳадафҳои ниҳони Дурнамо

Ҷадвали 5

№	Нишондиҳанда - ҳадаф	Соли ноилшавӣ
1.	Қоҳиш додани паҳншавии омилҳои алоҳидаи хатари бемории ишемиявии дил ✓ Қоҳиш додани тамокукашӣ ва истифодаи маҳсулоти тамоку (нос) : то 5 фоиз то 10 фоиз то 20 фоиз ✓ Омили камҳаракатӣ то 15 фоиз	2013 2017 2023 2017

	✓ Омили вазни барзиёди бадан ва фарбеҳӣ то 10 фоиз	2023
2.	Коҳиш додани дараҷаи афзоиши фишорбаландии шарёни дар Ҷумҳурии Тоҷикистон то 3 - 5 фоиз	2017-2023 пайваста
3.	Коҳиш додани ғавти беморхонавӣ аз сактаи шадиди дил то 2 фоиз	2015-2023
4.	Коҳиш додани нишондиҳандаи маъюбшавии аввалия хангоми бемории ишемиявии дил то 5 - 7 фоиз	2020 пайваста
5.	Коҳиш додани нишондиҳандаи ғавти аҳолӣ аз бемориҳои андоми нафаскашӣ то 0,5 - 1 фоиз	2017 пайваста
6.	Беҳтар намудани ошкоркунии бемориҳои музмини инсидодии шушҳо то 4 - 5 фоиз	2020 пайваста
7.	Зиёд намудани ошкоркунии аввалияи марҳилаҳои ибтидоии (1- 2) омосҳои бадфарҷом то 8 фоиз	2015-2023 пайваста
8.	Беҳтар намудани коэффисиентҳои зиндамонии яксола ва панҷсолаи беморони мубталои омосҳои бадфарҷом	2023 пайваста
9.	Коҳиш додани хароҷотҳои иқтисодӣ барои муолиҷаи беморон дар марҳилаҳои ибтидоии беморӣ	2020 пайваста
10.	Коҳиш додани нишондиҳандаи корношоямии муваққатӣ ва устувори шахсони осебдида то 5 фоиз	2020 пайваста
11.	Коҳиш додани нишондиҳандаи корношоямии муваққатӣ ва устувори шахсони осебдида то 7 фоиз - 9 фоиз	2020 пайваста
12.	Коҳиш додани ғавт хангоми ҷароҳатҳои осеббардорӣ то 0,5-1,0 фоиз	2020 пайваста

9. Нақшаи таҳия ва татбиқи Барномаи пешгирии ҳамгиришудаи бемориҳои ғайрисироятӣ ва осеббардорӣ дар минтақаҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон

80. Барномаи пешгирии ҳамгиришудаи бемориҳои ғайрисироятӣ ва осеббардорӣ дар минтақаҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон (вилоят, шаҳр ва ноҳия) (минбаъд Барнома) аз тарафи мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатӣ таҳия ва татбиқ карда шуда, дар нақшаи амали он шахсони

масъул, роҳбарони минтақавӣ ва аудитҳои Барнома муқаррар карда мешаванд.

81. Мақсади Барнома бо муайян намудани натиҷаҳои ниҳоии пешбинишаванда оид ба беҳтар намудани нишондиҳандаҳои мушаххаси саломатӣ, ки сабаби маъюбшавӣ ва ғавти синни қобили меҳнат мегардад. Масалан: кам намудани миқдори ампутатсияи пойҳо аз бемориҳои инсидодӣ; ё кам намудани миқдори оризаҳои диабети қанд (ампутатсияи пойҳо, нобинӣ, нефропатия); ё кам намудани ғавт аз сактаи дил дар синни қобили меҳнат; кам намудани басомаду вазнинии сактаи дил ва сактаи мағзӣ дар синни қобили меҳнат; ё кам намудани басомади саратони ковокии даҳон, роҳҳои нафаскашӣ, шуш; ё кам намудани осеббардории маишию нақлиётӣ ва ғайра.

82. Тавзеҳи мухтасари нишондиҳандаҳои саломатӣ дар шаҳр, деҳоте, ки беҳтар намудан тавассути татбиқи амалиёти пешгирӣ ба нақша гирифта мешавад.

83. Макон ва доираи аҳолие, ки бо амалиёти ҳамгироишудаи пешгирӣ фаро гирифта мешаванд. Шаҳр, маркази саломатии шаҳрӣ/ноҳиявӣ, бунгоҳи саломатӣ, корхонаҳои саноатӣ (заводи пахта, комбинати кимиёвӣ, Ширкати алюминии тоҷик ва ғайра), мактаби оӣ, мактаб ва ғайраро бо тавсифи аҳолие, ки дар байни онҳо чорабиниҳои пешгирӣ (миқдор, синну сол, ҷинс, ҳайати касбӣ ва ғайра) гузаронида мешаванд, нишон додан лозим аст.

84. Ба омилҳои хатари бемориҳои ғайрисироятӣ, ки дар сатҳи онҳо таъсири ҳамбаста расонидан пешбинӣ карда мешавад, Ташкилоти умумичаҳонии тандурустӣ дохил намудани ҳамаи ё якчанд омилҳои зерини хатарро тавсия менамояд:

- фишорбаландии шарёнӣ;
- тамокукашӣ;
- вазни барзиёди бадан;
- диабети қанд ё қаблдиабет;
- фаъолнокии нокифояи ҷисмонӣ;
- стресси психологӣ;
- истеъмоли машруботи спиртӣ ва маводи нашъаовар.

85. Вобаста ба шароитҳои мушаххаси минтақае, ки дар он барномаи пешгирии ҳамгироишуда амалӣ карда мешавад, омилҳои муҳити истеҳсолӣ, омилҳои экологӣ, хусусиятҳои миллӣ ва минтақавии ғизо, ирсият ва ғайра дохил карда мешаванд.

86. Омилҳои тасҳеҳшавандаро пурра бартараф намудан зарур аст, зеро онҳо ҳангоми ҷенкунӣ, дар рафти муоинаҳои касбӣ, назорати пайваста заҳмати камтарро талаб менамоянд.

87. Ба усулҳои чорабиниҳои пешгирӣ аҳамияти махсус додан лозим аст, зеро барномаи CINDI моҳиятан барномаи таъсироти пешгирӣ ба аҳоли мебошад, на барномаи омӯзиши беморшавӣ, ки мутаассифона, бо ин аксарияти барномаҳо анҷом мепазиранд. Фаъолнокии пешгирӣ ҳам ба чораҳои тиббӣ, масалан дар рафти назорати пайвастаи аҳоли ва муоинаҳои пешгирӣ, ҳам чораҳои дорои хусусиятҳои вогирию беҳдоштӣ

дахлдор мебошанд. Дар протокол фаълнокиҳое инъикос карда мешаванд, ки ба паст намудани дараҷаи ҳам он омилҳои хатар, ки бо ҳадафҳои лоиҳа муайян карда шуда, аз рӯи онҳо баҳо додани раванди амалиётҳои профилактикӣ пешбинӣ карда мешавад, ҳам чораҳои солимгардонии ҷойи корӣ, беҳтар намудани ғизо равона карда мешаванд. Даҳлат ба омилҳои хатар тавассути муассисаҳои тандурустӣ, тағйир додани технологияи назорати пайвасти аҳолиро талаб менамояд. Аз ҷумла, одамоне, ки омилҳои хатар ё беморӣ дошта, пайдоиши онҳо бо ин омилҳои хатар муттаҳид мегардад, ҳатман бояд тавсияҳои зарурии пешгириро тавассути таъсири гурӯҳии пешгирӣ, тавсияҳои шахсиро шиғҳӣ ё дар шакли хатгӣ (ёддошт, тавсияи тарзи ҳаёт ва ғайра) тавассути бозиҳои гуногун, ярмаркаҳо, варақаҳо, рӯзномаҳо ва ғайра гиранд.

88. Оид ба усулҳои даҳлати пешгирӣ адабиёти сершумори дастурӣ мавҷуд аст. Пешгирии дуҷумбораи бемориҳо, ки ба кам намудани хатари оризаҳо, нуқсонҳои устувори саломатӣ ва маъюбшавӣ равона карда шудаанд, тавассути барномаҳои фардии солимгардонии бемор амалӣ карда мешаванд ва ҷараёни назорати пайвасти мавриди назорат қарор дода мешаванд.

89. Мутахассисон муоинаҳои назорати (пешгириро) таъмин менамоянд ва ҷорабиниҳои пешгириро татбиқ менамоянд. Бояд мутахассисони мушаххас муайян карда шуда, бо онҳо оид ба иҷроиши протокол машғулиятҳо гузаронидан лозим аст. Ҳар як сармутахассиси воҳидӣ ва ғайривоҳидии мақомоти идоракунии тандурустӣ барои интиҳоб намудани захираҳои зарурӣ ва якҷоя бо мақомоти ҳокимияти маҳаллӣ ташкил намудани скрининги аҳоли нисбати омилҳои хатари бемориҳои нисбатан паҳншуда ва иҷтимоӣ вазифадор аст.

90. Микдори шахсон ва мӯҳлатҳои муоина барои муқаррар намудани тавсифи заминавии нишондиҳандаҳои саломатӣ, ки ба ҳадафҳои амалиётҳои пешгирӣ дохил мешаванд. Муоинаҳои санҷишӣ дар интиҳобшудагони аҳолии бо лоиҳа фарогирифташуда амалӣ карда мешавад (на камтар аз 200 нафар дар гурӯҳи 10 - солаи синну соли алоҳида барои мардҳо ва занон). Агар аҳолии масалан 20 - 70 сола фаро гирифта шавад, пас бо интиҳобҳо лоақал 1000 мард ва 1000 занро фаро гирифтанд лозим аст.

91. Назорати раванди ҷорабиниҳои пешгирӣ. Тавассути назорати дараҷаи омилҳои мушаххаси ҷеншавандаи хатар дар интиҳобҳои аҳолии бо лоиҳа фарогирифташуда баъди ҳар як 1,5 - 2 сол амалӣ карда мешавад. Ин корро бо муоинаҳои касбии нақшавии аҳолии бо лоиҳа фарогирифташуда якҷоя намудан мувофиқи мақсад мебошад.

92. Назорати самарайи чораҳои пешгирӣ.

Нишон дода мешавад, ки кадом солҳо ва ҷӣ тавр сифати ба даст овардани мақсадҳо баҳо дода мешавад, яъне ба кадом фоиз маъюбшавию фавт дар синни қобили меҳнат аз сактаи мағзӣ, сактаи дил, бемориҳои саратонии шуш ва дигар мавзегирӣҳо, ки бо омилҳои интиҳобшудаи хатар алоқаманданд, паст карда мешавад. Назорати самара аз рӯи

натичаҳои ниҳой амалӣ карда мешавад, на аз рӯи ҳаҷми корҳои иҷрошаванда.

93. Ҳамгирии нерӯҳои тиббӣ, ки аз рӯи анъана ба расонидани кӯмакҳои пешгирӣ бо мақсади паст намудани бемориҳои ғайрисироятӣ банд нестанд (хадамоти беҳдоштӣ, хадамоти наркологӣ, кормандони миёнаи тиббии дармонгоҳҳо, марказҳои саломатӣ ва ғайра). Дар протокол вазифаҳои мушаххаси хадамотҳо муайян карда мешаванд.

94. Ҳамгирии бахшҳои ғайритиббии ҷомеа, яъне ба модификатсияи тарзи ҳаёт тавассути паст намудани дараҷаи омилҳои хатари бемориҳои ғайрисироятӣ ҷалб намудани нерӯ ва мутахассисоне, ки дар сохторҳои дигар вазоратҳо, идораҳо, ташкилотҳои ҷамъиятӣ кор мекунанд.

95. Маълум аст, ки хадамотҳои тандурустӣ танҳо ба 10 фоизи иқтисодии аҳолии солим таъсир расонида, 90 фоизи саломатӣ бошад аз тарзи ҳаёт, шароитҳои меҳнат, экология, хусусияти ғизо, омилҳои ирсӣ вобаста аст. Ҳаво ва оби тоза, сифат ва гуногунрангии ғизо барои саломатии одам аҳамияти асосӣ доранд. Ба саломатӣ на фақат бахши тандурустӣ, балки кишоварзӣ, савдо, саноати хӯрокворӣ ва гӯшту шир ва дигар бахшҳои иқтисодӣ, ки бо таъмин намудани маҳсулоти хӯрокворӣ машғуланд, таъсир мерасонанд. Таъмин намудани дастрасӣ ба ғизои солим ва беҳатар яке аз роҳҳои беҳтарини мустақкам намудани саломатӣ мебошад. Бо назардошти ин Бюрои Аврупоии Ташкилоти умумҷаҳонии тандурустӣ пешниҳодҳои худро барои кормандони тандурустӣ таҳия намудааст. Дар он «дувоздаҳ принципҳои/зинаҳои ғизои солим» - и маълум мавҷуд буда, хусусияти тавсиявӣ доранд, зеро ҳар як миллат, халқият, ҳар як минтақа анъана ва фарҳанги ғизои танҳо барои худ хосро дорад.

96. Барномаи пешгирии бемориҳои ғайрисироятӣ ва осеббардорӣ пешбинӣ менамояд, ки бо протокол вазифаҳо муайян карда мешаванд, минбаъд бошад ҷораҳои пешгирӣ бо назардошти вазифаҳои бевоситаи ҳар як хадамот амалӣ карда мешаванд. Масалан, кумитаи иҷроияи шӯрое, ки дар қаламрави он лоиҳа амалӣ карда мешавад, бояд тавассути қарори худ хадамоти зерсохторро ба кор ҷалб намояд: тандурустӣ, маориф, воситаҳои ахбори омма, тарбияи ҷисмонӣ ва варзиш, савдо ва хӯроки ҷамъиятӣ, ҳифзи иҷтимоии аҳоли, фарҳанг, ҳифзи меҳнат ва муҳити атроф, муҳофизати тартиботи ҳуқуқ ва бозрасии давлатии автомобилӣ. Ба роҳбарони корхонаву муассисаҳо бояд вазифаҳои ҳифзи меҳнат, аз худ намудани технология бо зарари камтарин барои саломатӣ, солимгардонии кормандон, фароҳам овардани фазои солими психологӣ дар коллектив, ҳавасманд намудани онҳое, ки саломатии худро нигоҳ медоранд, варақаҳои корношоҷамӣ надоранд ва ғайра гузошта шавад. Мақомоти маориф бояд тавассути барномаҳои мактабӣ, кор бо волидон, бо оилаи хонандагон ба кӯдакон таълим додани тарзи ҳаёти солимро таъмин намоянд (тамоку нақшидан, баланд бардоштани дараҷаи фарҳанги худ, ба варзиш машғул шудан, истеъмоли дурусти ғизо ва ғайра). Муассисаҳои кишоварзӣ, савдо ва хӯроки умумӣ бояд барои парвариш, ба шабақаҳои савдо овардан, муаррифӣ намудани маҳсулоти хӯрокворие ҷораҳои андешанд, ки барои таъмин намудани нигоҳдории саломатии аҳоли бо

назардошти даромади воқеӣ ва махсусан пасти аҳоли қобилият доранд, зеро маҳз ин гурӯҳи одамон нисбатан бисёртаранд ва нишондиҳандаҳои асосии манфии беморшавӣ, маъюбшавӣ, фавт дар синни қобили меҳнатро инъикос менамоянд.

97. Ҳар як ҳадамот дар доираи салоҳияти худ вазифаҳое дорад, ки ҳалли онҳо бевосита ё бавосита ба саломатии одам таъсир мерасонанд. Барнома дар ҳар як ҳадамот мавҷуд будани нақшаҳои худро пешбинӣ менамояд, ки барои ба даст овардани ҳадафҳо равона карда шудаанд. Натиҷаи муттаҳид намудани кӯшишҳои бахшҳои ғайритиббии ҷомеа дар ҷараёни муоинаҳои интихобии аҳоли, ки аз тарафи муассисаҳои тандурустӣ гузаронида мешаванд, арзёбӣ мешавад.

98. Таъсири пешгирӣ ба аҳоли набояд ба таври фишор - иҷборӣ ва гарон ё бо самараи шубҳанок бошад. Истисно намудани падидаҳои «ширкатгарой» ва «популизм» - и барои мо хеле хос зарур аст. Ҷорабиниҳоро вобаста ба шароитҳои мушаххас, анъанаҳо ва урфу одатҳои аҳоли, дараҷаи маърифатию маданияти онҳо ва ғайра интихоб намудан лозим аст. Оид ба ин масъала дар ташаккули солимии ахлоқӣ конфессияҳои динӣ саҳми муҳим гузошта метавонанд.

99. Таҷрибаи Иёлоти Муттаҳидаи Амрико, Англия, Канада, Фаронса ва Финляндия нишон медиҳад, ки роҳи нисбатан арзону самаранок ғаёлона ҷалб намудани воситаҳои ахбори омма мебошад, ки дар он илм ва амалияи тиббӣ асосан нақши методологӣ мебозанд.

100. Дар лоиҳаи мазкур ғаёлона дохил намудани ташкилотҳои ҷамъиятӣ, махсусан онҳое, ки бо оммаи васеи аҳоли кор мекунанд ва дар байни онҳо обрӯю эътибор доранд, пешбинӣ карда шудааст. Масалан, ҷамъияту ҳаракатҳои гуногуни касбӣ, тиббии мардумӣ. Имрӯз тавассути табибони мардумӣ ба аҳоли ба таври фаврӣ ҳам ғояҳои оқилонаи солимгардонӣ, ҳам муносибатҳои гуногуни муаррифинашудае расонида мешаванд, ки муваффақияти онҳо хеле шубҳаовар аст. Ба роҳ мондани ҳамкорӣ бо онҳо ва кӯмак расонидан дар муаррифии муносибатҳои оқилона тавассути лоиҳаҳои намоишкоронае, ки имрӯз ташкилотҳои ҷамъиятӣ қувваи амалӣ кардани онҳоро надоранд ва фақат аз тарафи муассисаҳои давлатии тандурустӣ татбиқ карда мешаванд, мувофиқи мақсад аст. Чунин муносибат барои роҳ кушодан ба падидаҳои оқилона ва изҳор намудани ақидаҳои асоснок оид ба усулҳои шубҳаовар ва бесамар, ки мустақилона аз тарафи аҳоли сарфаҳм рафтани онҳо амалан номумкин аст, имконият медиҳад. Пурра истисно намудани «тиҷоратнокшавии» тиббии мардумӣ ва шифобахшӣ зарур аст.

101. Дар сохтори Пажӯҳишгоҳи илмию таҳқиқотии тиббии профилактики Вазорати тандурустии Ҷумҳурии Тоҷикистон созмон додани сохтори алоҳидаи ҷамоҳангсозӣ ба нақша гирифта мешавад.

102. Маблағгузори лоиҳаҳо. Пешбинӣ карда мешавад, ки маблағгузорӣ аз тарафи мақомоти маҳаллии идоракунӣ, ки лоиҳаро татбиқ менамоянд, дастгирӣ карда мешавад. Вале таҷрибаи босамари як қатор мамлакатҳо нишон медиҳад, ки ҳамчунин ҷалб намудани сарчашмаҳои ғайрибуҷетӣ низ зарур аст. Масалан, дар Канада дар давоми

5 соли амали Барнома зиёда аз 350 лоихаҳо ташкил карда шудаанд. Ҳамзамон агар давлат як доллари ИМА маблағгузорӣ намояд, 10 доллари ИМА аз фондҳо, ширкатҳо, ташкилотҳои ҷамъиятӣ, хайрияҳои хусусӣ, маблағҳои корхонаҳои гуногун ва ғайра ҷалб карда мешаванд. Дастгирии муайяни мақсадноки лоихаҳо, ки аз тарафи Вазорати тандурустӣ андешида мешавад, бояд дар доираи маблағҳои пешбинишуда ҳам аз буҷети ҷумҳуриявӣ ва ҳам маҳаллӣ сурат гирад.

103. Мақомоти идоракунии лоиха. Шӯрои ҳамоҳангсозии лоиха созмон дода мешавад, ки намояндагони ҳадамотҳои гуногунро дар бар гирифта, сардори он - роҳбари лоиха мебошад. Беҳтараш дар он ҷое ки имконият ҳаст, сардори лоиха мутахассиси соҳаи пешгирии бемориҳои ғайрисироятӣ бошад, ё илова ба роҳбари асосӣ роҳбари илмии лоиха таъин карда шавад, ки дар марҳилаҳои аввали кор хеле муҳим аст.

Азбаски лоиха иҷро намудани ҳаҷми калони корҳои ғайримуқаррариро талаб менамояд, аз ҳисоби сарчашмаҳои ғайрибуҷетӣ, ҳавасмандкунии моддии мутахассисоне зарур аст, ки ба ташкили лоиха, таҳияи ҳуҷҷатҳо, муоинаҳои санҷишӣ, шаклҳои гурӯҳии таъсироти пешгирӣ, омода намудани ёддоштҳо, иттилоот барои мутахассисон ва аҳоли машғуланд.

Лоихаҳоро дар сатҳи шаҳр, ноҳия, вилоятҳо яке аз муовинони раиси Шӯро роҳбарӣ менамояд.

10. Хулоса

104. Дар Ҷумҳурии Тоҷикистон, ба монанди ҳар гуна мамлакати рӯ ба инкишоф мушкилоти бемориҳои ғайрисироятӣ вучуд дорад, ки шиддатнокии он маъмулан зиёд шуда истодааст. Ҳамзамон, талафоти иқтисодӣ ва инсонӣ хеле баланд боқӣ монда, вобаста ба андозаи шаҳришавии аҳоли, пиршавии он ва таъсири манфии экологии муосир афзоиш ёфта истодааст. Бӯҳрони иқтисодию молиявии ҷамъияти муосир вазъиятро душвор намуда истодааст.

105. Рушди тибби муосир, ислоҳоти самараноки тандурустӣ бе маблағгузориҳои кофӣ ғайриимкон аст. Ҳамаи ин зарурати ногузири ҷустуҷӯ намудани маблағҳои иловагӣ, истифодаи нисбатан самараноки онҳо аз рӯи самтҳои нисбатан афзалиятнок бо рушди ҳамзамони амалиёти бисёрсолаи пешгирӣ, ки ба таври фардӣ ба ҳар як аъзои ҷомеа ва коллектив, дар маҷмӯъ ба тамоми аҳоли бодарназардошти хусусиятҳои иҷтимоию фарҳангӣ, этникӣ ва иқлимӣ чуғрофии маскуният ҳангоми вучуд доштани захираҳои маҳдудро ба миён меоварад. Дар ҷамъияти мо ҷалбкунии нисбатан васеъ ва самараноки тандурустии ҷамъиятӣ зарур аст, зеро тандурустии ҷамъиятӣ - ин илм ва санъати пешгирӣ намудани бемориҳо, ба вучуд овардани дарозумрии фаъолона ва таъмин намудани саломатӣ бо роҳи кӯшишҳои муташаккили ҳамаи сохторҳо ва ҳамаи аъзои ҷомеа мебошад. Бо мақсади назорати истифодаи мақсадноки маблағҳои барои пешгирии бемориҳои ғайрисироятӣ ва осеббардорӣ пешбинишуда, дар лоихаи Дурнамо мутобиқ ба талаботи қонунгузори амалкунанда

чиҳати таъмини шаффофият ва ҳисоботдиҳӣ дар назди ҷомеаи шаҳрвандӣ ҳамаи лоиҳаҳои бучетию грантӣ ва дигари дар ин соҳа пешбинишуда дар сомонаи интернетии Вазорати тандурустии Ҷумҳурии Тоҷикистон бо таҳлилҳои хавфҳои коррупсия дар ин соҳа мунтазам гузаронида шуда, аз ҷумла маълумоти воҳиди аудити дохилии вазорат интишор карда мешавад.

106. Мувофиқи ин муқаррарот, Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳамчун аъзои комилҳуқуқи иттиҳоди миллатҳо, ҳамчун намояндаи тамаддуни қадимтарини инсоният бо қамоли масъулият даъватҳои муосири шаҳришавӣ ва тағйироти ҷиддии экологиро эътироф намуда, тамоми талафоти зиёдшавандаи инсонӣ ва моддии инсониятро аз бемориҳои ғайрисироятӣ ва осеббардорӣ эътироф намуда, ба тавсияҳои Ташкилоти умумиҷаҳонии тандурустӣ оид ба таҳияву татбиқи Дурнамоии пешгирӣ ва назорати бемориҳои ғайрисироятӣ ва осеббардорӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2013 - 2023 ҳамроҳ мешавад.